

# Nordisk Fantasy

## *Etableringen av en sjanger*

Vilde Haga Sollund



Masteroppgave ved ILOS

UNIVERSITETET I OSLO

26.05.2016



# Nordisk fantasy



Etableringen av en sjanger

© Vilde Haga Sollund

2016

Nordisk Fantasy – Etableringen av en sjanger

Vilde Haga Sollund

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

## Sammendrag

De siste ti årene har vi sett at fantasysjangeren har ekspandert. Dette kommer til uttrykk i filmer, TV-serier og ikke minst i litteraturen. I Norge har tilsynelatende sjangeren hatt en særegen utvikling. Flere norske forfattere har i løpet av de siste ti årene gitt ut fantasyromaner som har tatt utgangspunkt i den norske kulturarven, det vil si fortellinger fra folketroen og norrøn mytologi. Slike fantasyromaner omtales gjerne som «Nordisk fantasy». Denne avhandlingen undersøker hvordan sjangeren «Nordisk fantasy» konstitueres i den norske litterære institusjon. Analysen er tredelt. Første del undersøker ti fantasyromaner som henter inspirasjon fra norsk kulturarv, og analyserer måten figurer fra norrøn mytologi og folketro tilpasses fantasysjangeren konvensjoner. Andre del befatter seg med romanenes paratekster, og undersøker hvordan og hvorvidt paratekstene formidler den norske kulturarven, og en egen sjangertradisjon. Siste del tar utgangspunkt i alle anmeldelser, artikler og intervjuer som formidler det særnorske aspektet ved den nordiske fantasien, og hvordan resepsjonen dermed bidrar til å etablere sjangeren som en særegen tendens i den norske litterære verdenen.



# Forord

Denne avhandlingen er et resultat av min interesse for fantasysjangeren og for folkloristikken. Da min interesse så ut til å deles av et utvalg norske fantasyforfattere, ønsket jeg gjennom dette studiet å undersøke hvordan de formidler den norske kulturarven gjennom fantasysjangeren, og hvordan den nye sjangeren som oppstod som et resultat av dette ble mottatt i litteratur-Norge. Arbeidet med avhandlingen har vært spennende, lærerikt og frustrerende. En stor takk skyldes min veileder, Anne Birgitte Rønning, som har kommet med kloke og nyttige råd i alle faser av prosessen. Denne oppgaven ville vært langt mer ustrukturert uten henne. Jeg vil også gjerne takke min mor, Ragnhild Sollund, som har bidratt til å minske frustrasjonsnivået gjennom gode innspill og korrekturlesing.

Oslo, 26.05.16

Vilde Haga Sollund





# Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	V
Forord.....	VII
Innholdsfortegnelse.....	IX
1 Innledning.....	1
1.1 Definisjon – Hva er fantasy, og hva er nordisk fantasy?.....	2
1.2 Oppgavens fokus og materialavgrensning.....	4
2 Folketro og mytologi anvendt i nordisk fantasy.....	7
2.1 Eventyr, sagn, legender og myter.....	8
2.2 Vesener i folketroen – Opphav og definisjoner.....	9
2.3 Skikkelser i norrøn mytologi – Opphav og definisjoner.....	10
3 Analyse av norsk kulturarv i ti norske fantasyromaner.....	11
3.1 Folkloristiske romaner.....	11
3.2 Mytologiske romaner.....	13
3.3 Fantasy – En forvalter av kulturarv?.....	15
3.4 Kulturarven i møtet med fantasyens sjangerkonvensjoner.....	22
4 Paratekster som medium for formidling.....	26
4.1 Titler.....	26
4.2 Omslagstekster og forlagenes omtaler.....	28
4.3 Illustrasjoner.....	30
4.4 Intervjuer, forord og etterord.....	32
5 Resepsjon.....	37
5.1 Kritikk og norsk kulturarv.....	37
5.2 Kritikere i journalistens rolle.....	42
5.3 Artikler og intervjuer om nordisk fantasy.....	45
5.4 Fantasysjangerens posisjon i det norske litterære markedet.....	48
6 Konklusjon.....	54
Litteraturliste.....	56
Vedlegg.....	61



# 1 Innledning

*Fantasy* eller *fantastisk litteratur*, er en litterær tradisjon som kjennetegnes av magiske elementer, ahistoriske og fiktive (ofte middelalder-inspirerte) univers, heltefortellinger, kampen mellom det gode og det onde og, sist men ikke minst, en tydelig tilknytning til mytologi og folkløse. De siste ti årene har sjangeren ekspandert i Norden, og det har vært en merkbart tendens til at det mytiske universet det refereres til er inspirert av norrøn mytologi og norsk/nordisk folkløse. Det er den tendensen jeg vil undersøke i denne oppgaven.

Fantasy-sjangeren gjorde sitt virkelige inntog i den litterære verden da J.R.R. Tolkien og C.S. Lewis utga *Ringenes Herre* og bøkene om *Narnia* på 1950-tallet, og særlig Tolkien utøvet en stor innflytelse på sjangeren. I senere tid kan Harry Potter-serien trekkes frem som en milepæl siden den bidro til å gjøre sjangeren tilgjengelig for et større publikum enn tidligere. Selv om sjangeren ofte forbindes med England og USA, har Norge også hatt en levende fantasy-tradisjon, hvor særlig Tor Åge Bringsværd og Jon Bing har vært pionérer. I Norge har sjangeren blitt omtalt som *fabelprosa*, et begrep som også innbefatter science fiction. Da Bringsværd og Bing etablerte dette begrepet på 60-tallet, som et alternativ til det engelske 'fantasy' var ikke sjangeren veldig utbredt (Rottem, 2009) men norsk fantasy har en ganske annen posisjon i dag, hvilket opprettelsen av det norske fabelprosalaug<sup>1</sup> kanskje kan illustrere. Bringsværd har lenge latt seg inspirere av norrøn mytologi, og kan nærmest sies å ha vært dens forkjemper. Andre forfattere som over lengre tid har latt seg inspirere av norrøn mytologi i sine forfatterskap er Sissel Chipmann som har skrevet fantasy i over 20 år. I begynnelsen av 2000-tallet dukket det i tillegg opp flere forfattere som skrev fantasi på norrøn grunn, blant dem Sylvelin Vatløse (eks. *Fenrisulvens forbannelse*) og Anette Riise Hanssen (*Runesteinen* og *Drageferden*). De siste årene har det tilsynelatende dukket opp en egen kategori for norske fantasyforfattere som formidler norsk kulturarv gjennom sine romaner, og både forfattere, forlag og presse ser ut til å stille seg bak en slik kategorisering. Hvordan konstitueres denne undersjangeren av fantasy i den norske litterære institusjon i dag?

Fantasysjangeren har ofte blitt oppfattet som lavkulturell eller barnslig, kanskje fordi fantasy-begrepet lenge kun var tilknyttet barnebøker (Stableford, 2009: xxxvii), og man kan derfor hevde at den ikke har hatt en sterk posisjon innenfor den norske litterære institusjon. I 2005 skrev Thomas Gramstad et forsvar for den norske fantasy litteraturen i *Bok og Bibliotek*, hvor han hevder at forlag «ikke vil utgi, og ofte ikke engang vil vurdere eller lese fantasy

---

<sup>1</sup> En forening for norske fantasyforfattere, stiftet i 2014, hvor målet er å fremme norsk fantasy. 8 av de 10 forfatterne jeg vil undersøke i denne oppgaven er medlemmer.

skrevet av norske forfattere», og videre at norske forfattere har opplevd å bli nulltet av kulturrådet fordi de har skrevet innen fantasysjangeren (2005: 50). Dette maler et mørkt bilde av sjangerens tilstand, men ti år senere ser det ikke ut til å stå fullt så dårlig til. Det kan synes som om holdningen til fantasy holder på å endre seg, og man kan anta at 2000-tallets filmatiseringer av noen av fantasyens viktigste verk kan ha bidratt til å spre sjangeren (merk *Ringenes Herre*, *Narnia*, *Harry Potter*, *Game of Thrones*).

De siste årene har det også vært laget mange nye filmer basert på eventyr, sagn og myter. I 2011 kom *Rødhette* til Hollywood, og bare i 2012 ble det gitt ut to Hollywood-filmer basert på eventyret om Snehvit, mens det i 2013 ble laget film om Hans og Grete. TV-serier som *Once upon a time* og *Grimm* er basert på et premiss om at karakterer og vesener fra folketroen virkelig eksisterer. Det samme premisset er eksistensgrunnlaget for den norske filmen *Trolljegeren* fra 2010, og hulderfilmen *Thale* fra 2012, men her er inspirasjonskildene gjenkjennelige norske. Det gjelder også en film om Espen Askeladd som i skrivende stund produseres. Denne tendensen ser også ut til å ha spredd seg til bøkens verden. Norrøne myter og norsk folketro har funnet veien til den norske fantasien. Alvene, som sjelden dukker opp i norsk folketro, har blitt erstattet av huldra, mens dvergene har blitt erstattet med troll. Det kan synes som at norske fantasyforfattere i større grad enn tidligere forsøker å tilpasse sjangeren et norsk publikum ved å ta i bruk særnorske inspirasjonskilder i sine forfatterskap.

## 1.1 Definisjon – Hva er fantasy, og hva er nordisk fantasy?

Det kan være vanskelig å forholde seg til kun én definisjon av fantasy eller fantastisk litteratur, da det eksisterer mange, og de ulike definisjonene vektlegger forskjellige aspekter ved sjangeren. I *På fantasiens vinger – om fantastisk litteratur for barn og unge* henter Niels Dalgaard frem en definisjon fra *Encyclopedia of Fantasy*, som vektlegger eksistensen av en 'annen verden' og at en fantasyfortelling som foregår i en slik verden fortsatt må ha en indre sammenheng – være mulig – til tross for at verdenens eksistens er umulig i seg selv (2002:16). Likevel kan man raskt oppdage at det er flere romaner klassifisert som fantasy som likevel vil falle utenfor sjangeren med denne definisjonen. Dalgaard er opptatt av sjangerens bredde, og henviser derfor til de mange undersjangrene fantasien har fostret, slik som «High fantasy» og «Heroic fantasy» hvor den førstnevnte er fortellinger plassert i et annet univers som ikke på noe plan berører vår egen virkelighet, mens den sistnevnte ofte er bygget på mytologier, med et stort fokus på forholdet mellom det gode og det onde (2002:18). Disse to kan være vanskelig å skille fra hverandre. Dalgaard fremhever også en tredje variant:

En variant rummer en begrenset kontakt med virkeligheten, oftest sådan, at en person fra virkeligheden på mystisk vis transporteres over i den anden verden, hvor han eller hun skal gennemgå nogle prøvelser osv. helt efter folkeeventyrets skema, hvorefter han kan vende hjem som et bedre menneske – den ydre ageren i fantasy-verdenen modsvares af en indre utvikling, der får betydning i det ‘virkelige’ liv (2002: 18).

Dalgaard navngir ikke denne undersjangeren, men den har tidvis gått under navnet «portal-fantasy», nettopp fordi hovedpersonene gjerne må gjennom en portal for å komme til den andre verdenen. I sitt oppslagsverk om fantasy beskriver Brian Stableford portal-fantasy som en fortelling som foregår mellom to verdener; en primærverden og en sekundærverden (2009: 323-324), og denne beskrivelsen ser ut til å sammenfalle med Dalgaards definisjon. Dette er betegnelsen jeg vil benytte meg av i denne oppgaven.

Folklore og mytologi har alltid vært en vesentlig del av fantasysjangeren, i den grad at fantasysjangeren kanskje til og med har påvirket våre forestillinger om skikkelser fra folketroen, som hekser, trollmenn og alver. Det første man tenker på når noen nevner alver i dag, er neppe de små feene kjent fra britisk folketro, eller de mystiske vesenene som blir beskrevet i den norrøne mytologien, men kanskje heller alvene som vi kjenner dem fra Tolkiens bøker og utallige andre fantasyromaner. Fantasysjangeren er i sin helhet preget av sine mytologiske og folkloristiske forgjengere (Pringle, 2006: 8-9). I boken *Stories about stories* går litteraturviteren Brian Atteberry så langt som å hevde at: «Since the time of the Grimms, fantasy writers have treated all (...) oral genres as a part of a single resource: different veins in the same mother lode of symbolic narrative» (2014: 2). Videre påpeker han at selv de forfatterne som ikke har førstehåndskjennskap til denne fortellerkulturen, ofte har kopiert de viktigste fantasyforfatterne, slik at også disse står i gjeld til denne tradisjonen (2014: 2). Vi kan derfor fastslå at det er unntaket, heller enn regelen, når en fantasy-forfatter *ikke* henter inspirasjon fra muntlig fortellertradisjon.

Hvordan kan vi da skille nordisk fantasy fra fantasy generelt? Begrepet ‘nordisk fantasy’ synes å være delvis omstridt. Journalister og forfattere synes å benytte seg av begrepet ukritisk, og tilsynelatende få av dem definerer det. I *An historical dictionary of fantasy literature* blir sjangeren derimot definert som: «Fantasies based in northern European mythology» (Stableford, 2005: 303). Likevel blir begrepet tilsynelatende brukt til å beskrive både all fantasy som har sitt opphav i et av de nordiske landene – det vil si skrevet av en nordisk forfatter – og fantasyromaner som har tatt utgangspunkt i den felles-nordiske kulturarven. Dermed kan vi slutte oss til at det i liten grad er konsensus om hva begrepet innbefatter, men at det generelt er knyttet opp mot nordisk fortellertradisjon.

Når jeg i denne oppgaven refererer til nordisk fantasy bruker jeg først og fremst begrepet som en definisjon på en underart av fantasysjangeren, som henter inn elementer fra nordisk kulturarv. En som har forsøkt å definere begrepet i denne retningen, er Marie Kleve, som i en artikkel i *Dagbladet* stiller spørsmålet «hva er nordisk fantasy?». Kleve gir ingen entydig definisjon i denne artikkelen. Hun trekker imidlertid frem fem av ti romaner som jeg vil undersøke i denne oppgaven, og påpeker at fellesnevneren er forfatternes forhold til hjemlandet, og til den norske folketroen og norrøn mytologi. Av det kan vi utlede en definisjon som er basert på både forfatternes nasjonalitet og innholdet i bøkene (Kleve, 2014). Jeg følger denne definisjonen, og når jeg i denne oppgaven benytter meg av begrepet ‘nordisk fantasy’ sikter jeg derfor til; romaner skrevet av nordiske forfattere som forholder seg til den nordiske kulturarven og fortellertradisjonen. Det er likevel ikke sjangeren som nordisk fenomen som interesserer meg i denne oppgaven, men dens nedslag i Norge, det vil si slik den er skrevet av norske forfattere. For å unngå forvirring vil jeg likevel benytte begrepet nordisk fantasy, heller enn norsk fantasy, da norsk fantasy kan referere til all fantasy skrevet av norske forfattere. I tillegg har flere norske fantasyforfattere latt seg inspirere av norrøn mytologi, som er en fellesnordisk kulturarv som ikke er begrenset til Norge. Likevel kan begrepet ‘norsk fantasy’ komme til å dukke opp i løpet av oppgaven, da forfattere og kritikere ikke nødvendigvis skiller mellom begrepene.

## 1.2 Oppgavens fokus og materialavgrensning

I 2005 hevdet Thomas Gramstad at:

Norske forlag har gjort seg avhengige av engelskspråklige Tolkien-pastisjer som hindrer dem i å driste seg til noe som oppleves helt nytt og "fremmed" – til tross for at dette nye og fremmede altså springer ut av og bygger videre på norske tradisjoner, myter og eventyr (2005: 49).

Det kan synes som at norske forlag kanskje har åpnet for å publisere norske fantasyromaner med utgangspunkt i vår egen fortellertradisjon siden denne artikkelen ble publisert i 2005.

Denne oppgavens fokus er disse romanene, formidlingen og resepsjonen av dem.

Min analyse er tredelt, og foregår i kapittel 3, 4 og 5. I kapittel 2 vil jeg først introdusere deler av den norske muntlige fortellertradisjonen, og da spesifikt den som oftest dukker opp i nordisk fantasy. I kapittel 3 vil jeg undersøke ti norske fantasyromaner med fokus på elementer hentet fra norsk og nordisk fortellertradisjon. Dette håper jeg kan gi et innblikk i hvordan den nordiske fantasyen fremstår i dag, og hvordan, og i hvilken grad norske fantasyforfattere belyser og formidler den norske kulturarven i sine romaner. I denne

delen vil jeg også undersøke i hvilken grad den gamle kulturarven preges av den mer moderne fantasysjangeren, og i hvilken grad disse romanene kan hevdes å minne om hverandre.

I kapittel 4 vil jeg undersøke romanenes paratekster for å se hvorvidt, og i så fall hvordan, de formidler romanenes særnorske inspirasjonsgrunnlag. Videre vil jeg analysere intervjuer gjort av forfatterne for å kunne si noe om hva slags tanker de har gjort seg om sin formidling av den norske kulturarven, og om deres forhold til den nordiske og norske fantasyen generelt. Slik håper jeg å kunne si noe spesifikt om forfatternes bevissthet om sin egen formidlingsrolle, og deres bevissthet om sjangeren de skriver i.

Til slutt, i kapittel 5, vil jeg undersøke resepsjonen av romanene for å finne ut hvordan kritikere har oppfattet dem. Her vil jeg også diskutere den nordiske fantasyens nedslag i Norge.

Hovedgrunnlaget for min forskning er ti norske fantasyromaner, samt artikler, intervjuer og anmeldelser som vedrører dem. Romanene er valgt ut på bakgrunn av to kriterier; at de enten synes å formidle deler av en norsk kulturarv, derav norsk folketro og mytestoff, gjennom innhold eller paratekster, eller at de som formidler resepsjonen av dem har oppfattet dem som forvaltere eller formidlere av denne kulturarven. De ti romanene er som følger: *Gravbøymen våkner* av Sigbjørn Mostue (2005), *Song for Eirabu: Vargtid* av Kristine Tofte (2009), *Blodmånenatta* av Guro Sibeko (2011), *Dødsreisen* av Caterina Cattaneo (2011), *Odinsbarn* av Siri Pettersen (2013), *Hulder* av Tonje Tornes (2013), *Vindelhorn* av Tone Almhjell (2013), *Trollskallen* av Alexander Løken (2014), *Bergtatt* av Martin Fyrileiv (2014), og *Kaoshjerte* av Lise Forfang Grimnes (2014).

Romanene er utgitt i løpet av en periode på ni år, fra 2005 til 2014. Utgivelsen av romanene er ikke jevnt fordelt utover de ni årene. Oppgaven inkluderer ingen romaner fra 2006, 2007, 2008 eller 2010, men hele seks romaner som utkom i løpet av 2013-2014. Likevel har jeg valgt å gå tilbake til 2005, da *Gravbøymen våkner* av Sigbjørn Mostue utkom, fordi romanen innholdsmessig har mange likheter med flere av de andre romanene, og den fikk mye oppmerksomhet da den ble utgitt. Av de ti romanene tilsvarende åtte av dem den første boken i intenderte, påbegynte eller fullførte romanserier. Der dette er tilfellet, har jeg valgt å begrense meg til å undersøke den første boken, da prosjektet ellers ville blitt for omfattende. Da fantasy litteraturen kan leses av både barn og voksne, har jeg ikke tatt romanenes målgruppe med i betraktningen, hvilket betyr at de representerer et spenn fra en målgruppe på 8+ (*Blodmånenatta*) til voksne (*Song for Eirabu*). De fleste romanene synes likevel å være myntet på ungdom fra tolvårsalderen og oppover.

Én roman skiller seg sjangermessig fra de andre: *Vindelhorn* har i langt mindre grad enn de øvrige romanene hentet inspirasjon fra norsk eller norrøn folketro, og den særnorske fortellertradisjonen kan mer anes i hovedpersonens fantasi enn den manifesterer seg i romanuniverset. Jeg har likevel valgt å inkludere romanen, da den i stor grad blir skåret over samme kam som de øvrige romanene av kritikere og journalister. Da en brorpart av min oppgave vil gå ut på å undersøke formidlingen av romanene og anmeldernes mottagelse av den norske fantasyen, mener jeg derfor at den er relevant for undersøkelsen. Fire romaner som er utgitt innenfor denne niårsperioden har jeg av ulike årsaker valgt å utelate fra undersøkelsen, til tross for at de i utgangspunktet er svært relevante. *Skyggefødt* av Jan Tore Noreng forestilte jeg meg å undersøke på linje med de øvrige romanene, men den fikk ingen anmeldelser, og jeg kunne dermed ikke undersøke resepsjonen av den. I tillegg er romanen langt mer en tradisjonell grøsser, enn den er fantasy. Heller ikke *Svartedalen* av Atle Hansen eller *Runesteinen* av Annette Riise Hanssen fikk nok anmeldelser til at jeg kunne analysere kritikernes blikk på romanene. En siste roman, *Mellom verdener* av Máret Ánne Sara, kan klassifiseres som nordisk fantasy, fordi den er skrevet av en nordisk forfatter, og har hentet inspirasjon fra nordisk kultur. Her er det imidlertid den samiske kulturen som blir representert, og romanen faller derfor utenfor min definisjon av nordisk fantasy som fordrer at forfatteren formidler den fellesnordiske kulturarven. Likevel bør disse romanene nevnes, da de alle gir et inntrykk av hvordan og i hvor stor grad norske forfattere henter inspirasjon fra sin egen kulturarv.

Hva angår resten av forskningsmaterialet har jeg lest alle anmeldelsene de ti romanene har fått, men ikke alle er inkludert i oppgaven. Alle anmeldelser fra riksaviser er inkludert, det samme gjelder anmeldelser fra nettsteder for litteraturkritikk, som barnebokkritikk.no. Da romanene har fått varierende grad av anmeldelser, har jeg i noen tilfelle også valgt inkludere anmeldelser fra bokblogger og lokalaviser. Jeg har ikke tatt med anmeldelser som ikke er relevante fra oppgaven, som for eksempel anmeldelser fra lokalaviser hvor hovedfokuset synes å ligge på forfatterens relasjon til hjemstedet sitt (som oftest lokalavisens base). Utvalget av intervjuer og artikler er gjort på bakgrunn av deres relevans for oppgaven, det vil si fokuset på den norske kulturarven og den nordiske fantasysjangeren. Alle anmeldelser, intervjuer og artikler er fra perioden 2005–2015, og utgjør totalt 77. En fullstendig oversikt er vedlagt i appendiks.



## 2 Folketro og mytologi anvendt i nordisk fantasy

Både norrøn mytologi og fortellinger med utspring i folketroen kan hevdes å inngå i det vi, helt uformelt, kan omtale som den norske kulturarven. Dette er fortellinger vi har fått inn med morsmelken eller lært om på skolen, og de inngår i vår oppfatning om hva som gjør Norge norsk. Vi kan blant annet se dette på måten vi markedsfører oss selv på: vi kapitaliserer på denne norskheten ved å selge vikinghjelmer og trollfigurer i suvenirbutikker, og det er ikke få nordmenn som i et halvt ironisk tonefall vil omtale seg selv som en viking, med en antydning av stolthet i stemmen. Likevel kan det synes som om vi ikke har helt kontroll på begrepene som inngår i denne fortidens verdensforståelse, og derfor vil jeg definere begrepene jeg kommer til å benytte meg av i min undersøkelse.

Når jeg omtaler *Norrøn mytologi* og vesener som inngår i den tar jeg først og fremst utgangspunkt i mytologien vi kjenner omtalt i skriftene fra vikingtiden og tidlig middelalder, som f.eks. Snorre Sturlasons skrifter og Den eldre Edda (Kværne, 2009). Når jeg nevner folklore, folketro og folkloristiske vesener tar jeg utgangspunkt i muntlig overleverte fortellinger som ble nedskrevet av folkeminnesamlere på attenhundretallet.

Det er generelt overlapp mellom norrøn mytologi og folketro, da mange av vesenene fra folketroen også nevnes i fortellinger fra den mytologiske kanon: Jotner kan minne til forveksling om troll, slik svartalver til forveksling kan minne om de underjordiske. Ofte har disse skikkelsene fått utvikle seg i takt med omverdenen, og særlig i tråd med at Norge ble kristnet. Jeg har valgt å tidfeste den norrøne mytologien til de nedskrivelsene vi kjenner fra tidlig middelalder, og å tidfeste folketroen til de nedtegnelsene vi kjenner fra 1800-tallet. Til tross for visse likheter er det nødvendig å skille disse fra hverandre da det er snakk om to svært ulike folkloristiske sjangre. Fortellinger fra folketroen gir gjerne svar på ulike hendelser og fenomener, som for eksempel opphavssagn, som besvarer spørsmål om hvordan noe har blitt til. I *Jutulhogg og Riddersprang* trekker eksempelvis Ørnulf Hodne frem en bestemt type sagn som forklarer hvordan et fjell oppstod – ofte var det et forsteinet troll (1990: 9), men også mytologien kunne besvare spørsmål på et mer overordnet plan – vi vet jo alle at grunnen til at vi kaller torden for torden er fordi det var guden Tor som skapte torden hver gang han red over himmelhvelvingen og svingte med hammeren, Mjølner. Dog finnes det variasjoner over disse fortellingene da den muntlige overføringen medførte at de var i stadig forandring, og at de ble tilpasset omgivelsene de ble fortalt i (Alver, 2009). Fordi jeg forholder meg til folkloristikkens sjangerbetegnelser vil jeg likevel skille mellom vesener som først og fremst

opptrer i den norrøne mytologien, og vesener som vi først og fremst kjenner fra folketroen, til tross for de fellestrekk de måtte ha.

## 2.1 Eventyr, sagn, legender og myter

I *Det norske folkeeventyret* gir Ørnulf Hodne denne definisjonen av et folkeeventyr:

Et ekte folkeeventyr er en internasjonal prosafortelling av ukjent opprinnelse. Den har et overnaturlig og fantastisk innhold som har blitt muntlig – og skriftlig – overlevert i en rekke varianter innenfor en folkelig fortellertradisjon som omfattet både barn og voksne (1998:9)

Denne definisjonen suppleres også av en rekke karakteristikk som eventyret gjerne har, til tross for at disse sjelden er helt konsekvente. Eventyret er eksempelvis sjelden tids- og stedsbestemt, det har gjerne de samme karakterene som hovedpersoner (merk Askeladden), og det er ofte flust med gjentakelser for å understreke et poeng. Særlig går tallene tre og syv igjen, og den siste<sup>2</sup> i en rekke er som oftest tillagt størst betydning (1998: 9-10). Det finnes flere undergrupper av folkeeventyret, og i den norske eventyrkatalogen opereres det med fem hovedkategorier: Dyreeventyr, Skjemteeventyr, Formeleventyr, Egentlige eventyr og Uklassifiserte eventyr (1998:11). For nordmenn er det nok særlig undereventyrene, en undergruppe av de egentlige eventyrene, som er dem vi først og fremst forbinder med eventyrtradisjonen. Eksempler på undereventyret er *Manndattera og kjerringdattera*, eventyret om *Soria Moria* og *Kvitebjørn kong Valemon*. På grunn av eventyrets fantastiske innhold og dets ahistoriske form, satte man sjelden krav til dets troverdighet, og de fleste eventyr har, og hadde til tross for sine moralske undertoner, også underholdningsverdi.

I motsetning til eventyret er sagnet ofte både tids- og stedsbestemt da det ga uttrykk for å være en sann historie. Sagnet har heller ikke noen fast form, men generelt er det en fremstilling av uvanlige hendelser (Solberg 1999: 37). Sagnet har flere undergrupper, der de vanligste inndelingene er naturmytiske sagn, historiske sagn, opphavssagn og nåtidssagn. Som vi skal se i denne oppgaven er det ofte de naturmytiske sagnene som påvirker fantasien da det er først og fremst i de naturmytiske sagnene at vi møter overnaturlige vesener som huldra og nøkken. De naturmytiske sagnene sentrerer rundt møter mellom mennesker og vetter eller andre overnaturlige begivenheter.

Myter er tradisjonelt fortellinger om guder, gjerne historier om hvordan gudene forholdt seg til hverandre og menneskene. Like ofte er mytene også fortellinger som forsøker

---

<sup>2</sup> Person, gjenstand, hendelse

å forklare den menneskelige tilværelsen, og verdens tilværelse generelt. Myter om verdens tilblivelse blir kalt kosmogoniske myter, og finnes over hele verden. Norrøne myter forteller eksempelvis at verden ble skapt fra jotnen Yme, og at hans kroppsdeler danner ulike deler av verdenen: pannen hans er himmelhvelvingen og hans blod ble til havet. Myten er ofte det motsatte av hverdagslige, og den er gjerne grotesk. Det største skillet mellom myter og for eksempel eventyr eller sagn er det religiøse grunnlaget. Myten er opptatt av det som er hellig, og er i seg selv hellig på grunn av sitt religiøse aspekt (Kværne, 2015). Myter, altså enkeltstående fortellinger, inngår gjerne i en mytologi, det vil si en samling av myter innenfor en gitt kultur (Kværne, 2015). Det betyr at de mytene vi kjenner til i Norge, eller anser som norske gjerne inngår i den norrøne mytologien.

## 2.2 Vesener i folketroen – Opphav og definisjoner

Det er mange vesener vi kjenner fra folketroen som kan gå under fellesbetegnelser som *underjordiske* og *vetter*. *De underjordiske* var vesener man trodde eksisterte under jorden, som ofte levde sine live parallelt med menneskene. De giftet seg, fikk barn og drev gårdsdrift på seteren om vinteren når den var forlatt av menneskene. *Vetter* er en fellesbetegnelse for alle overnaturlige vesener. Innenfor disse fellesbetegnelsene finner vi de ulike vesenene eller «rasene». Under følger en kort oversikt over de karakterene vi oftest ser bli inkorporert i de norske fantasyromanene jeg tar for meg.

*Huldra* er en av de underjordiske eller huldrefolket. Huldra, i entall, fremstilles som en sensuell vette i kvinneskikkelse, men kjennetegnes av en kuhale, eller ved at hun har en rygg som er hul eller ser ut som en trestamme. Hun har også et mannlig motstykke i huldrekallen, som sjelden er særlig attraktiv, men kan komme til å lure med seg jenter ved å spille for dem lenge nok til at de danser. Huldra møter vi oftest i naturmytiske sagn, men det finnes også eventyr som nevner huldra eller de underjordiske (Sivertsen 2000: 160-170).

*Nøkken* er en såkalt vannvette, som har mulighet til å forvandle seg til en vakker ung mann eller en hvit hest med det formål å lokke mennesker – gjerne kvinner – med seg ned i vannet, hvor de naturlig nok drukner. Nøkken er ofte portrettert med en fele, og ryktes å være en dyktig læremester så lenge man er villig til å betale for seg. Ifølge Sivertsen er nøkken den eneste vannvetten som kan sies å stamme fra norrøn mytologi, hvor han opptrer under navnet *nykr*, og er til forveksling lik *kvernknarren*, som deler mange av nøkkens karakteristikk (2000: 291). I folketroen dukker nøkken som oftest opp i naturmytiske sagn.

*Troll* krever neppe en lang introduksjon. De aller fleste nordmenn vil gjenkjenne trollene som store, dumme vesener som kommer i forskjellige varianter – bergtroll og skogtroll – og med fra ett til syv hoder. Trollene finner vi ofte i undereventyrene og i naturmytiske sagn. Det er flust av troll i folketroen, men trollene har, som nevnt, røtter helt tilbake til den norrøne mytologien, hvor de gikk under navn som *jotner* og *gygrer* (2000: 17).

*Nisser*, eller *gardvorder* eller *gardbonde*, er en form for små landvetter som, som oftest, er knyttet til mennesker og deres hjem. Nissen, vanligvis i entall, bor med menneskene på gårder og husmannsplasser, hvor han kan hjelpe dem med stell av dyra og driften av gården – om menneskene behandler ham godt, eller lage ugagn og problemer om han ikke blir behandlet med respekt. Nissen er liten, men sterk, og har et usedvanlig godt håndlag med dyr. Vi kjenner nissen fra både sagn, eventyr og folkeviser (2000: 138-140).

### **2.3 Skikkelser i norrøn mytologi – Opphav og definisjoner**

I norrøn mytologi finnes det, i likhet med i folketroen, flere overnaturlige vesener, i tillegg til guder og volver. Flere av gudene har også dyr med spesielle karakteristikk, som for eksempel Odins åttebente hest, Sleipner, eller ravnene hans Hugin og Munin.

*Alver*, (eller lysalver, i kontrast til svartalvene – dverger) er kjent fra norrøne myter, hvor det ble sagt at de bodde under jorden. Man antok at de hadde magiske krefter, og at de kunne påføre menneskene skade, derav begreper som ‘elveblest’. Norrøne myter gir oss ikke mye å gå på når det gjelder alvene, men det kan synes som om den gjengse oppfatningen var at de var en form for gjengangere etter døde mennesker. Anne Holtmark hevder i *Norrøn mytologi: tru og myter i vikingtida* at alvene svarer til dem man senere omtalte som huldrefolket (1989: 78).

*Svartalver* eller *dverger* er i mytene små og holder til under jorden og i steiner. De kan ikke ferdes i sollyset uten å bli til sten. Dvergene var dyktige (våpen)smeder, og hadde evner til å utvinne metaller og edelstener fra fjellene. Det var dvergene som smidde lenken som bandt Fenrisulven, og det var også dvergene som smidde Tors hammer, Mjølner. (Holtmark, 1989: 75-76).

*Jotner* var gudenes motstykker i mye. De var umåtelig svære, trollaktige kjemper som bodde i sin egen del av verden. Jotnene var noen av de eldste vesenene i verdenen, og har mye kunnskap, men er likevel lette å lure. Jotnene bebor sin egen del av verdenen, *Utgard*. De er også kjent som rimtusser, tusser, riser eller bergriser (1989: 75).

### 3 Analyse av norsk kulturarv i ti norske fantasyromaner

I denne delen vil jeg gå nærmere inn på hvordan denne fortellertradisjonen har fått arte seg i de litterære verkene. Først vil jeg kort presentere romanene, slik jeg mener de kan inndeles i to hovedkategorier: folkløriske romaner eller mytologiske romaner. De folkløriske romanene er kjennetegnet ved at de henter inspirasjon fra norsk folketro, det være seg fra sagn eller eventyr. De mytologiske romanene vil bli plassert i denne kategorien på bakgrunn av tegn på at romanene henter med seg trekk fra norrøn mytologi; enten i utformingen av sine litterære univers' fiktive mytologi, eller ved å inkorporere skikkelser eller andre gjenkjennelige elementer fra norrøn mytologi. I presentasjonen av romanene legger jeg vekt på de handlingselementene som er knyttet til folketro og mytiske skikkelser. Deretter vil jeg diskutere romanenes tolkning og formidling av den nordiske kulturarven, og undersøke hvordan de forholder seg til de opprinnelige inspirasjonskildene. Til slutt vil jeg diskutere hvordan romanene plasserer seg innenfor fantasysjangeren.

#### 3.1 Folkløriske romaner

Den første av de ti romanene jeg vil undersøke er *Gravbøyggen våkner* av Sigbjørn Mostue. Utgitt i 2005, kan den hevdes å være en av de første romanene som virkelig har rettet seg mot et norsk publikum – med et norsk innhold. I sentrum av handlingen står mobbeofferet og bygutten Espen, som etter et besøk på familiens gård finner en nøkkel til et parallelt univers – et underjordisk univers som er befolket av skikkelser kjent fra norsk folketro. Ved hjelp av nisser, tusser og huldre må Espen bekjempe skrømt, troll og den største trusselen av dem alle: Gravbøyggen. Både nøkkel og fossegrimmen gjør seg også bemerket. I tillegg spiller både svartalver og lysalver store roller i fortellingen, hvilket gjør det tydelig at Mostue også har hentet inspirasjon fra norrøn mytologi, da alver sjeldent dukker opp i den norske folketroen. Ved fortellingens klimaks dukker det også opp flere referanser til Ibsens *Peer Gynt*, og *Gravbøyggen* minner mistenkelig om den bøyggen vi møter der, og synes også å symbolisere tilnærmet det samme.

I likhet med *Gravbøyggen våkner* har også *Blodmånenatta*, av Guro Sibeko fra 2011, hentet inn svært mange skikkelser fra den norske folketroen, og deres eksistens er også premisset for fortellingen. Hovedpersonen Kaspara og moren hennes er i en båt på havet da de får øye på en halv mann i en halv båt – draugen. En storm tar til, båten kantrer og moren drukner. Det viser seg at moren sjel ikke får fred fordi hun er fanget av draugen, og Kaspara

bestemmer seg for å befri henne. Ved hjelp (både frivillig og ufrivillig) fra haugfolket, Hugin og Munin, svarteboka, huldra, nøkken og alvekongen klarer Kaspara å befri morens sjel, slik at hun kan bli hentet av Åsgårdsreia. I denne romanen finner vi altså en blanding av norrøn mytologi og folketro, men det er kanskje først og fremst folketroen som gjør seg bemerket, og forfatteren har tatt seg få kunstneriske friheter med den. Det er ved hjelp av morens og bestemorens kjennskap til sagn og myter – her presentert som reell og praktisk kunnskap – at Kaspara greier å befri moren, og for øvrig unnsnippe de underjordiske vesenene som forsøker å bergta eller, i nøkkens tilfelle, å drukne henne.

I *Vindeltorn* av Tone Almhjell møter vi i likhet med *Gravbøyyen våkner* et barn som reiser gjennom en portal til en annen verden. Der Espen i *Gravbøyyen våkner* reiser til de underjordiske, og øvrige skikkelser fra folketroen, reiser derimot Lindelin Rosenquist til et helt nytt univers. Portalen Lin reiser gjennom leder til Sylver – en magisk verden bebodd av alle døde dyr som noen gang har elsket et barn. I Sylver møter Lin igjen den avdøde ørkenrotta Rufus som forteller henne at hun er blitt valgt til å utføre en oppgave: hun er en vindeltorn og hun må finne isfyrsten Isvan så han kan redde Sylvers eksistens. Gjennom et snøkledd vinterlandskap, som kan minne til forveksling om de norske skoger, jakter Lin og Rufus på Isvan, og underveis oppdager de at en slu katteskurk har lagt en plan om å ufarliggjøre Isvan slik at den onde Markgreven, en tidligere Vindeltorn, får makten i Sylver. Lin og Rufus må bekjempe troll og marer før de finner Isvan. Skurken blir stoppet, Sylver og alle dets innbyggere blir reddet og Lin reiser hjem.

I *Kaoshjerte* av Lise Forfang Grimnes møter vi en annen kvinnelig hovedperson, som oppdager en annen verden. 16-år gamle Minja våkner opp med hukommelsestap, og må forsøke å finne ut hva som skjedde etter at hun oppsøkte mormoren sin, som moren hennes har nektet henne å ha kontakt med. Det viser seg at Minja, etter å ha blitt avvist av mormoren sin, bosetter seg på en seter i bygda, og møter på en huldrekkall som vil lokke henne med seg. Bestevennen Josef kommer på besøk, og blir lokket ned i underjorden av huldrene. Minja må redde Josef, og underveis kommer hun til bunns i sin egen dystre familiehistorie: det viser seg at hun er kvart hulder. Minjas mormor måtte gi fra seg datteren for at ikke huldrefolket skulle hente henne tilbake. I denne romanen står huldreskikkelser sentralt, og den underjordiske verdenen Minja opplever kjenner vi igjen fra norske sagn. Minja unnsnipper også huldrene ved å lytte til bygdefolkets råd om hvordan man overlister huldrefolket, også disse kjent fra sagn.

Det samme er tilfellet med Tonje Tornes debutroman, *Hulder*, hvor leseren møter 14 år gamle Erik som har traumer etter et møte med en hulder. På en skogstur med moren møtte de en hulder som lokket Erik med seg, helt til moren knivstakk hulderen for å stanse henne. Moren til Erik ble tvangsinnlagt fordi hun holdt fast ved forklaringen om at det var en hulder hun drepte. Erik og faren flytter til Sirdal hvor Erik raskt stifter bekjentskap med en ung hulder, Flora, datteren til den førstnevnte hulderen. Flora er halvt nøkk, og moren har brutt all kontakt med henne. Erik og de nye vennene hans, Tore og Trine, blir raskt fanget i en overnaturlig kamp som involverer både svartalver, lysalver, marer og huldre. Den avgjørende kampen står i 'sjefhuldras' hjem i berget, og denne underjordiske verdenen kan naturligvis bare nås gjennom magiske lønnganger.

*Trollskallen* av Alexander Løken har kanskje en av de mest originale innfallsvinklene til møtet med skikkelser fra norsk folketro. Vi befinner oss i Christiania på 1800-tallet hvor den foreldreløse Edward Frost får muligheten til å delta på en ekspedisjon med en professor i folkloristikk. En rik samler har fått tak i det han mener må være en Trollskalle, og ekspedisjonens oppgave er å dra til Østerdalen for å finne resten av trollet. I tillegg til Edward og professoren består ekspedisjonen av veiviseren Alma, og oppdageren Lazarus, og på veien til Østerdalen møter de både huldre og troll. Etter hvert viser det seg at ekspedisjonen har havnet midt inne i en århundrelang konflikt mellom vetter og troll. Trollskallen tilhørte en (tilnærmet udødelig) trollkonge hvis sjel er fanget i hodeskallen. Ekspedisjonen klarer ved en tilfeldighet å vekke trollkongen til live, og må sammen med vettene bekjempe trollhæren som plutselig samles. Avslutningsvis blir det avslørt at Alma er halvt hulder, og datter av den ustabile hulderen som har fulgt etter ekspedisjonen. Fortellingen foregår i hovedsak i den virkelige verden, men også her opplever hovedpersonen å bli tatt inn i berget av de underjordiske, da de forsøker å skjule ham for trollkongen.

### **3.2 Mytologiske romaner**

I *Dødsreisen* av Caterina Cattaneo finner vi et svært tydelig eksempel på en roman som formidler den norrøne kulturen. Tora lever i vikingtiden, og familien er i gang med å stille til juleblotet da Tora får øye på en hest – dødshesten som varsler dødsfall for noen som står den som ser den nær. Toras familie er alltid nervøse for juleblotet, men dette året er de spesielt opprørte, uten at Tora forstår hvorfor. Det blir ikke bedre av at en omreisende dukker opp på gården, før han raskt forsvinner igjen. Når blotenatten kommer, reiser Tora ut i natten for å møte trollalven Helke, for å få vite hvis død dødshesten varslet. Tora får vite at det er hennes

egen: før Tora ble født, var broren ved å dø på sotteseng, og foreldrene lovet Odin sitt neste barn mot at han reddet sønnen. Nå har Odin kommet for å hente sin betaling. Tora må reise inn i dødsriket og ta sin plass der, hvilket hun gjør etter møtet med Hel, og etter julerittet med Odin. Både de norrøne vikingtradisjonene og det mytologiske verdensbildet blir tydelig formidlet i romanen, og begge deler er svært sentrale for handlingsforløpet. Vi befinner oss riktignok i vår egen verden, men i en verden hvor den norrøne mytologien fremstår som høyst reell.

I *Song for Eirabu* av Kristine Tofte befinner vi oss derimot i den fiktive verdenen Eirabu, et univers som tidvis kan minne om et Norge anno vikingtiden. Her følger vi søstrene Berghitte og Ragna idet skjebnene deres utspiller seg. Verdenen er delt inn i flere landområder som alle har sine unike forhistorier. Landene har tidvis vært i krig med hverandre, og for flere av landsoverhodene er det et mål å unngå en ny krig, mens én av dem ønsker mer enn noe annet å bli keiser. Berghitte og Ragna er vokst opp som fattige smeddøtre, men det viser seg snart at de er eslet for storhet. Ragna blir tatt i lære hos blotekvinnen på høvdingegården, som hun er ment å etterfølge. Det gamle keiserriket forsøker å underlegge seg de andre landene, men høvdingen på gården hvor Ragna er, bestemmer seg for å gi ham det han ønsker seg mest, i bytte for fred: en brud som kan heve hans status fra overhode til keiser. Det viser seg at på grunn av Berghitte og Ragnas herkomst, er Berghitte (og evt. Ragna) den eneste bruden som kan gjøre ham fortjent til å bli keiser. Det politiske maktspeillet er i gang, men en dyster spådom truer også hele denne verdenen, og volvene vet ennå ikke hvordan de skal tyde den, eller forhindre den i å oppfylles. I motsetning til flere av de folkloristiske romanene er ikke nødvendigvis assosiasjonene til det norrøne like åpenbare her, men de ligger gjerne og summer i bakgrunnen, til tross for at universet er fiktivt og ahistorisk. Likevel ligger skikkene, som for eksempel blotingen, som blir introdusert der såpass nære de skikkene vi kjenner fra vikingtiden og fra norrøn mytologi at assosiasjonen trer frem i løpet av lesningen.

Også handlingen i *Odinsbarn* av Siri Pettersen er lagt til et fiktivt univers: Ymslanda, en verden hvor alle har haler, og er i kontakt med universet ved hjelp av en form for magi kalt «evna». Disse halekledde naturvesenene gir sterke assosiasjoner til huldra, uten at de bruker dette navnet om seg selv. Alle i Ymslanda tilber ravneguden «seeren», og Ymslanda blir ledet av 12 rådsmedlemmer i seerens sirkel. «Seeren» kom til Ymslanda for tusen år siden, da folket var i krig med en annen rase, fra en annen verden: de likfødte. Seeren var av den andre rasen, men bytter side og redder Ymslanda, og lukker portalene mellom verdenene.



Hovedpersonene er Hirka og Rime. 15 år gamle Hirka bor alene med faren og bekymrer seg for et ritual alle ungdommer må gjennom: de må bevise sine magiske evner. Men Hirka har hverken magiske evner eller hale. Faren avslører at hun er hittebarn: han fant henne ved en gammel steinsirkel som er kjent for å være en portal til en annen verden. Hirka er «blind» for evna, hun er «råta», hun er en av de fryktede «mennskr», i motsetning til et vanlig «odinsbarn». Fortellingen eskalerer raskt, og Hirka og Rime blir viklet inn i en politisk maktkamp, før de klarer å avsløre en fryktelig sannhet: Seeren eksisterer ikke, og har ikke gjort det på svært lenge. Likfødte begynner å dukke opp i Ymslanda, og Hirka vil gjøre sitt for å redde sin verden. Hun reiser gjennom en portal til menneskenes verden, og der slutter første bok i serien. Tilknytningen til det norrøne er på samme tid subtil og åpenbar. Til tross for at menneskene – som knyttes til norrøn mytologi – er de utenforstående i denne romanen, oppleves den norrøne mytologien som et bakteppe som muliggjør konflikter i det fiktive universet, uten at den spiller en aktiv del.

I Martin Fyrileivs debutroman *Bergtatt: Portvokteren* fremstår derimot den norrøne mytologien som et sentralt aspekt ved romanen. Til tross for at romanen skaper assosiasjoner til både norrøn mytologi og folketro, ved at både troll og jotner dukker opp som antagonister, er det mytologien som er tydeligst representert, selv om romanen ikke gjør noe forsøk på å skille mellom fortellinger fra folketroen, og aspekter ved norrøn mytologi: her er det en salig blanding av all muntlig fortellertradisjon. Mobbeofferet Einar og venninnen Tuva vil undersøke huset hvor nabodamen til Einar døde under mystiske omstendigheter. I kjelleren finner de en hemmelig portal, før Tuva blir trukket gjennom den av troll. Einar følger etter, og på veien møter han dverger/svartalver som tar ham med til kongen deres. Det viser seg at svartalvene er i krig med trollene/jotnene, som forsøker å finne nøkkelen til portalen. Einar og dvergene forsøker å redde Tuva, hvilket de klarer, og tilbake hos kongen møter de faren til Einar. Einars far forteller ham at nabodamen egentlig var mormoren hans, og at Einar er utvalgt: han er en portvokter og må vokte portalen mellom de to verdenene. Svartalvene må bekjempe trollene før de begir seg ut i menneskenes verden for å lage kaos, og med Einars hjelp klarer de det. Romanen referer stadig til den norrøne mytologien, gjennom bruk av stedsnavn som Nivlheim og Ginnungagap, og runer ser ut til å være den gjengse skriftformen.

### **3.3 Fantasy – En forvalter av kulturarv?**

Som det fremgår av disse presentasjonene av romanene, har de flere fellestrekk, og flere av dem vil jeg snart gå nærmere inn på. Det som er mest interessant er hva som skjer når myter

og folketro møter fantasysjangeren. I denne delen vil jeg diskutere hvordan forfatterne har adaptert og formidlet et materiale som stammer fra en muntlig fortellersjanger, og hvordan det har blitt preget av å ha blitt plassert i en ny kontekst, nemlig fantasysjangeren. Har de mytiske figurene som tas i bruk beholdt sine tradisjonelle egenskaper, eller har de blitt tillagt nye? Hvilke fellestrekk har romanene, og hvilke sjangerkonvensjoner følger de?

En tydelig tendens i romanene er at de fleste av dem synes frigjorte i sin tolkning av de mytiske vesenene, men at de likevel ofte får beholde noen av de tradisjonelle egenskapene som ofte assosieres med dem. Flere av forfatterne blander sammen norrøn mytologi, eventyr og sagn for å skape et univers som fremstår «norsk». Dette får ulike konsekvenser: De som klarer å frigjøre seg fra inspirasjonskildene synes oftere å skape mer selvstendige fantasyunivers, der særlig *Odinsbarn*, *Song for Eirabu*, og *Vindeltorn* skiller seg ut som romaner som har univers med en tydelig, indre logikk, som ikke nødvendigvis er knyttet til den logikken vi kjenner fra folketro og norrøn mytologi. De øvrige romanuniversene er på sin side i større grad tydelig forankret i norsk kulturhistorie, og ved å inkludere skikkelser fra folkedikningen har de sikret at leserne til en viss grad føler en tilhørighet til romanene, samtidig som de også må forholde seg til det leseren allerede forbinder med de mytiske karakterene – de underjordiske må naturligvis bo under jorden, nøkken må holde til ved vannet, og huldra må kunne lokke.

*Gravbøyygen våkner* er et tydelig eksempel på en roman hvor de fleste av de mytiske karakterene har fått beholde sine kjente karakteristikk, til tross for at forfatteren – naturlig nok – har tatt seg noen kunstneriske friheter. Nissene er småvokste folk som er nært knyttet til gårder og mennesker, nøkken holder til i tjernet og kan forvandle seg til en hest, fossegrimen spiller fele og har ellers form som en vakker gutt, mens hos de underjordiske vettene er svart som hvitt; i den grad at de gjerne sier det omvendte av det de mener. Skrømtene er onde ånder som samles for Åsgårdsreia – i dette tilfellet foregår riktignok rittet midtsommers i tillegg til ved juletider, og lysalvene og svartalvene (dvergene) som Espen møter på er også til forveksling like sine mytologiske forgjengere. Dvergene holder til i fjellet og tåler ikke dagens lys, mens lysalvene ser til forveksling ut som mennesker der de danser i sirkel i et skogholt. De kaster også elveblest på Espen da han ikke gjør som de vil. Trollet Espen må bekjempe kan også minne om de trollene Askeladden møter i eventyrene: det er både stort og dumt og ikke særlig glad i sollys.

Som denne presentasjonen av karakterer er et vitne om, er det tydelig at Mostue har gravd dypt og lenge i folketroen: det er knapt et overnaturlig vesen som har blitt oversett, og

det skal godt gjøres for en leser å ikke gjenkjenne noen av dem. Det vekkes med andre ord svært mange assosiasjoner til norske folkeeventyr og sagn i denne romanen. I tillegg er det tydelig at Mostue har lest sin Ibsen, og noen setninger i boken synes å være rene parafraseringer over *Peer Gynt*, hvilket bidrar ytterligere til følelsen av at denne romanen aldri kunne blitt skrevet av noen andre enn en norsk forfatter. At hovedpersonen har fått navnet Espen er heller ikke tilfeldig: Mostue ønsket med navnet å gi assosiasjoner til folkeeventyrene (Larsen, 2005). Om romanen ikke nødvendigvis tjener på å hente frem dette oppkommet av mytiske karakterer, er det liten tvil om at Mostue, som en av de første forfatterne av nordisk fantasy slik jeg forstår sjangeren, har hatt en tydelig agenda om å minne barn i skolealder på deres norske kulturarv. Sagnskikkelsene blir ikke viet nok oppmerksomhet til at de utvikler en personlighet, men det massive persongalleriet bidrar til å skape et rikt univers, som står i sterk kontrast til eventyrsjangeren som er preget av den såkalte «sceniske totallsloven» som innebærer at en ‘scene’ veldig sjelden har mer enn to personer i seg (Hodne 1998: 10).

*Blodmånenatta* er en roman som i kanskje enda større grad enn *Gravbøyggen våkner* forholder seg tro til leserens oppfatning om de overnaturlige vesenene vi møter der. De opptrer i hovedsak slik vi kjenner dem fra sagn og eventyr, og i tillegg kan de overlistes med folketetroens formler. Nøggen må finne sin sanne form når Kaspara sier navnet hans, og kan bekjempes med en stål nål akkompagnert av en beskyttende regle. Kaspara reiser heller ikke gjennom noen magisk portal for å møte disse vesenene, de eksisterer i hennes egen virkelighet, bare skjult for folk flest, og når Kaspara oppsøker dem drar hun bare til et sted hvor de er kjent for å holde til, eller banker på en sten, eller bare rett og slett roper på dem. Sånn sett kan romanen minne om et folkeeventyr: Maria Nikolajeva påpeker i sitt essay; *Eventyr og fantastiske fortellinger* at noe av det som skiller en fantastisk fortelling fra folkeeventyret er at for den fantastiske fortellingen er det en grunnleggende forutsetning at man beveger seg fra en kronotop til en annen, mens man i eventyret sjelden gjør det (2002: 77). Romanen åpner med et møte med draugen, og hverken da, eller senere i romanen, er det noen tvil om at dette er Kasparas virkelighet, til tross for at hun lever i vår tid. Også Kaspara selv kan minne mer om en klassisk eventyrhelt mer enn fantasyhelt. Maria Nikolajeva påpeker at det som ofte skiller disse to, er at fantasyhelten er en motvillig, og ofte redd eller usikker helt, mens eventyrhelten ikke er det (2002: 76). Kaspara går rett på sak, og er ikke i tvil om at hun skal redde moren sin, til tross for alle de skremmende strabasene hun må gjennom. I tillegg viser det seg, da Kaspara har blitt bergtatt av haugfolket, at hun har arvet

eventyrheltens list, og hun lurer haugfolket til å slippe seg løs på en måte som Askeladden ville blitt imponert over. Som Askeladden er Kaspara uredd i møtet med folketroens skikkelser, fordi hun vet hvordan hun kan redde seg fra dem, og hulderen hun møter blir hun like gjerne med venn med.

Også i *Hulder* utvikler hovedpersonen Erik et nært vennskap med hulderen Flora (som han naturlig nok også er forelsket i). I denne romanen har huldra blitt tillagt en lang rekke egenskaper og karaktertrekk som vi ikke gjenkjenner fra folketroen. Flora er hundre år gammel, men er fortsatt et barn i de underjordiskes øyne. Hun har en rekke magiske egenskaper, som synes å bunne i hennes tilknytning til naturen. Hun kan lage klær av løv og mose (osv.) i tillegg til den tradisjonelle huldreegenskapen: lokke menn og gutter til seg under jorden. I *Hulders* univers snakker de underjordiske sitt eget språk, og Floras norsk er derfor preget av at hun lærte norsk for hundre år siden og ikke har praktisert den siden: den er svært gammelmodig. I likhet med i *Gravbøygen våkner* dukker det også i *Hulder* opp lysalver og svartalver fra norrøn mytologi, og også her får vi vite at de er i strid med hverandre, uten at den første boken røper særlig mye om lysalvenes og svartalvenes karakteristikk. Nøkken, som er Floras far, dukker ikke selv opp i romanen, og vi vet dermed lite om hvordan Tornes forestiller seg nøkken, utover de egenskapene Flora har arvet av ham: Når Flora antar «nøkkeform» forvandles hun til en usjarmerende gjørmepytt. Til tross for at huldreskikkelsen i *Hulder* til dels kan minne om den kjente sagnskikkelsen er det liten tvil om at hun er blitt formet til å passe inn i et fantasyunivers – et univers som er komplett med intern strid blant de underjordiske, og kampen mellom det gode og det onde. Likevel er det først og fremst Floras mor, romanens antagonist, som best passer denne beskrivelsen. Hun synes å være akkurat så overdrevet ond som man kan forvente av antagonist i et fantasyunivers, mens Flora på sin side først og fremst fremstår som mystisk, i kraft av sine huldreegenskaper. Det ligger i hennes natur å lokke til seg unge menn, og det virker ikke som hun har noen mulighet til å undertrykke denne evnen, selv om hun skulle ønske det.

I Grimnes *Kaoshjerte* er derimot de underjordiske i stor grad svært forenlige med de underjordiske vi kjenner fra folketroen, i likhet med i *Blodmånenatta*. De lever i nærheten av seteren og forsøker å lokke mennesker de får en hang til, med seg ned i deres verden. I likhet med huldrene fra norske sagn synes Grimnes underjordiske å speile den menneskelige verden. Minja opplever at huldrekallen som fortryller henne fremstår som overnaturlig vakker, og så også hans omgivelser, før hun kaster en kniv over hodet på ham og hans virkelig jeg (og omgivelser) kommer til syne. Både Minjas mormor og Josef opplever også å bli preget av å

ha blitt bergtatt, og det sies at de som blir bergtatt mister en del av seg selv til de underjordiske. Grimnes har uttalt at hun i arbeidet med romanen tok utgangspunkt i to huldresagn, og bearbeidet dem. Hun er kanskje den av forfatterne som har vært mest «tro» mot sine inspirasjonskilder, og romanen oppleves langt på vei som en modernisert versjon av et sagn. Som i sagnene er de underjordiske hverken gode eller onde, de oppfører seg som de gjør fordi det ligger i deres natur, og til tross for at de i romanen fremstår som antagonister bidrar likevel denne nyanseringen til at *Kaoshjerte* skiller seg ut fra de andre bøkene i sjangeren.

Dalgaard hevder at fantasysjangeren nå («nå» er i 2002) er på vei i en ny retning, hvor romanene i større grad er tvetydige – karakterene er mer komplekse, og det er ikke lenger like åpenbart hvem som er gode og hvem som er onde (2002: 20). *Kaoshjerte*, men også *Blodmånenatta*, kan synes å falle inn under denne kategorien. I motsetning til i *Gravbøymen våkner* og *Hulder* befinner ikke hovedpersonen Minja seg i midten av en feide mellom flere overnaturlige vesener som synes å være inndelt etter hvorvidt de er snille eller slemme, hvor mennesket er den utenforstående helten på de godes side. Hun må kjempe mot de overnaturlige maktene, på samme måte og av samme grunn som mennesker i huldresagn måtte slåss mot de underjordiske. De underjordiske er naturvesener, og man kan derfor anta at det gir lite mening å tillegge dem onde egenskaper, da de kun gjør det som ligger i deres natur. Her synes *Hulder* og *Kaoshjertes* huldreskikkelser å minne om hverandre, ved at det ligger i huldrefolkets natur å lokke på menneskene, og at de ikke kan klandres for det<sup>1</sup>.

Løken er nok en forfatter som har en utradisjonell tilnærming i sin fortolkning av sagnskikkelser. Ved å la troll og underjordiske være evige motstandere har Løken skapt et tydelig skille mellom sin egen fantasyroman og den folkloristiske kanon. I romanen har sagnskikkelser en lang forhistorie, som varierer sterkt fra den allmenne oppfattelse om hvordan de ter seg. Eksempelvis er ikke trollene de einstøingene som vi vanligvis møter i eventyrene, istedenfor er de flokkdyr under ledelse av en konge. Videre kan begrepene de ulike overnaturlige vesenene betegnes med virke forvirrende om man forsøker å forstå romanen fra et folkloristisk perspektiv. Begrepene huldre/vetter brukes om hverandre for den samme rasen, mens trollene ser ut til å ha et mangfold av underarter. Begrepet «vette» er en fellesbetegnelse for overnaturlige vesener, og kan derfor ofte bli forvekslet med troll. I *Ringenes Herre* er for eksempel vettene til forveksling lik en form for småtroll, men hos Løken ser altså vetter ut til å være en fellesbetegnelse for underjordiske/huldre/nøkker men ikke troll. Logikken i Løkens univers gjør at universet fremstår troverdig, uten at det betyr at

han kan hevdes å ha formidlet norske sagn og eventyr. Til det er hans huldre for like Tolkiens tolkninger av alver, og trollene hans for like et hvilket som helst monster.

Der Løken forsøksvis har hentet trollene frem fra eventyrene har Fyrileiv gjort et forsøk på å gjenopplive jotnene. Universet i *Bergtatt* er helt tydelig inspirert av norrøn mytologi. I tillegg til jotnene vitner også svartalvene om det, og samtidig finner vi flust av referanser til det norrøn-mytologiske verdensbildet. Særlig er det mange stedsnavn hentet fra norrøn mytologi: Når Einar går gjennom portalen til Midgard, befinner han seg raskt på steder som Nivlheim og Ginnungagap. *Bergtatt* spiller også på eksisterende navnelegender: Det kommer kanskje ikke overraskende for leserne at det finnes jotner i Jotunheimen. Fyrileiv har også hentet inn en gnom, et vesen vi sjelden møter i norrøn mytologi eller i folketroen. Så har han riktignok valgt å la gnomene forbli mystiske: Vi får ikke møte flere enn én av dem, vi vet ikke hvor de vanligvis oppholder seg eller hvordan rasen passer inn i den underjordiske verdenen. Det samme er tilfellet med lysalvene som blir omtalt i romanen; leseren blir ikke kjent med denne rasen, annet enn gjennom andrehåndsbeskrivelser av dem. I likhet med *Hulder*, *Trollskallen* og *Gravbøygen våkner* inneholder *Bergtatt* en kamp mellom gode og onde krefter, hvor helten er det eneste mennesket i mils omkrets, og hvor de naturmytiske vesenene blir satt opp mot hverandre. I *Gravbøygen våkner* er det nissene, alvene og dvergene som er gode, mens bøygen, trollene og skrømtene er onde. I *Trollskallen* er huldrene vennligsinnede og trollene monstre, mens i *Bergtatt* er svartalvene de snille, mens jotnene er fienden. Et fellestrekk ved flere av de ti romanene er at trollene og/eller de underjordiske har tatt antagonistens plass: Kampen mellom det gode og det onde står mellom menneskebarnet, dets overnaturlige hjelpere og det onde trollet/huldra/jotnen.

Dette er riktignok ikke tilfellet med *Odinsbarn*, hvor Pettersen i langt større grad har latt seg inspirere av norrøn mytologi enn hun har inkorporert skikkelser fra den. Universets innbyggere kaller seg Odinsbarn uten at Odin på noen måte er en sentral del av fortellingen – dog får vi vite at han en gang dukket opp i universet og stjal to ravner – men parallellen mellom guden «Seeren» og Odin er tydelig: Odin ble jo selv kalt for sannsynt, og i tillegg er det talende at seeren har ravneskikkelse, en fugl som gjerne assosieres med Odin, på grunn av ravnene hans, Hugin og Munin. Også selve navnet «Ymslanda» henter til den norrøne opprinnelsesfortellingen, hvor verden ble skapt fra urjotnen Yme. At ymslendingene har hale, gir assosiasjoner til huldra, uten at de deler andre av hennes særtrekk, og man kan bli usikker på om dette faktisk er de overnaturlige vettene vi kjenner fra sagnene. Pettersen har dog i et

intervju avslørt at ymslendingene er huldre, men hevder at de ikke ville brukt den betegnelsen om seg selv (Bjørhei, 2013).

Det er interessant at Pettersen har skapt et univers med underjordiske, for her kan hun sies å ha gjort en moderne fortolkning av de gamle huldresagnene. Der er det tydelig at de underjordiske i stor grad speiler det norske, menneskelige bondesamfunnet, og i *Odinsbarn* oppleves det beskrevne samfunnet i stor grad som noe som minner om et norsk bondesamfunn. Det er derfor en interessant vri da det viser seg at dette parallelle universet er nettopp det; et parallelt univers, men et som synes å ha frosset i tid. Der det menneskelige universet i trilogien har utviklet seg i takt med de teknologiske fremskrittene, har Pettersens 'Ymslanda' forblitt et middelaldersk samfunn, og dets innbyggere synes å leve i pakt med naturen. Atteberry hevder at moderne tolkninger av muntlige fortellinger aldri vil få det samme resultatet som originalen, og at vi derfor heller bør undersøke hvordan gjenfortellingen skaper nye tolkningsmuligheter, og videre at: «(...) the most powerful and provocative fantasies recontextualize myths, placing them back into history and reminding us of their social and political power» (2014: 3-4). I *Odinsbarn* blir fortolkningen av de underjordiskes verden en påminnelse til vårt samfunn om hva som har gått tapt, og en oppfordring til leserne om være bevisste farene om å undervurdere betydningen av naturen og det naturlige. Ved å la dette underjordiske speilbildet av det norske bondesamfunnet forbli løsrevet fra vår egen verden gjennom hele romanen, har Pettersen diktet videre på spørsmålet om hvordan de underjordiskes samfunn fungerer. Svaret, i form av en fantasytrilogi, er til tross for sin tilknytning til den norske kulturarven, levedyktig uavhengig av sine inspirasjonskilder. Til tross for at Pettersen er tydelig inspirert av den norrøne mytologien og huldresagnene har hun derfor i langt større grad enn de fleste andre forfatterne skapt et unikt og selvstendig univers som hviler på lite annet enn hennes egen fantasi.

Toftes roman er det vi kan klassifisere som 'high fantasy': Universet er fullstendig løsrevet fra den virkelige verden, og spekket med en form for naturmagi. Til tross for visse nordiske røtter, er det altså ingen grunn til å tvile på at dette er et oppdiktet univers. På samme måte som *Odinsbarn* er *Song for Eirabu* i mindre grad enn de øvrige romanene skyldig i å «stjele» fra den norrøne mytologien – det Tofte gjør er å appropriere den. Vi befinner oss ikke i vår verden, men det merkes tydelig at Tofte har latt seg inspirere av den norrøne mytologien. I stedet for å hente inn velkjente skikkelser fra norrøn mytologi, og dikte videre om dem, hinter *Song for Eirabu* til dem, gjennom begreper som virker velkjente, uten at de nødvendigvis betyr nøyaktig det vi i utgangspunktet ville trodd: Her er volver, skjebnetråder

og guder, og noen av skikkene minner til forveksling om dem som eksisterte under vikingtiden, hvor særlig blotet spiller en viktig rolle. I tillegg er den sykliske verdensforståelsen vi kjenner fra norrøn mytologi sentral for handlingen.

I motsetning til *Odinsbarn* og *Song for Eirabu* har *Dødsreisen* en stødig forankring i den norrøne mytologien og vikingenes tradisjoner. Vi kjenner igjen gudene, skjebnetræder og åsgårdsreia fra mytologien, i tillegg til opphavsfortellingen om Ymer. Det som i hovedsak skiller romanen fra eksempelvis vikingbøkene til Torill Thorstad Hauger, er at det norrønmytologiske universet ikke kan oppfattes som noe annet enn sant innenfor fortellingens rammer. Det vil si at romanen, i likhet med Toftes, i teorien kan klassifiseres som 'high fantasy', til tross for at universet ved første øyekast kan oppleves som historisk. Likevel viser det seg raskt at dette er langt fra en historisk roman, nettopp fordi Cattaneo lar den norrøne mytologien komme til live. Cattaneo har riktignok tatt seg noen kunstneriske friheter men disse er fortsatt i den norrøne mytologiens ånd. Dødshesten som Tora får øye på, er ifølge forfatteren selv (*Dødsreisen* 2011: x) sterkt inspirert av helhesten, som også ble sagt å varsle folks død. Det ble sagt at helhesten hadde tre ben, mens Cattaneos dødshest istedenfor har tre øyne. Også alven Helke er Cattaneos oppfinnelse.

Det er først og fremst i skildringen av trollene og beskrivelsen av marene at Almhjells kulturarv kommer til syne. Dette kan blant annet begrunnes med at Sylver ikke ligger i Norge, men er et frittstående univers. Trollenes og marenes eksistens er derfor betinget av hovedpersonen, Lin. I Sylver er trollene og marene et resultat av Lins fantasi, hvilket vil si at om det er noen i denne romanen som kan «beskyldes» for å inspireres av norsk folketro er det Lin selv, da det er hun som i sin bevissthet maner frem de norskættede trollene. Marene er derimot ikke et resultat av Lins fantasi, og er derfor heller en integrert del av denne verdenen. Marene i *Vindelhorn* er riktignok ikke de samme vi kjenner fra folketroen: I norsk og sentraleuropeisk folketro er maren en vette som «rir» sovende mennesker og etterlater seg merker i form av skrammer og blåmerker. Ordet *mare* har gitt opphav til ordet mareritt. I *Vindelhorn* har Almhjell vendt dette på hodet og hevder at marene i hennes univers har fått navnet sitt fra ordet mareritt.

### **3.4 Kulturarven i møtet med fantasyens sjangerkonvensjoner**

Hva angår innhold, tematikk og forfatternes formidling av den norske kulturarven skiller romanene seg fra hverandre. Likevel har de det til felles at de oppfattes som nordisk fantasy. Om vi ser nærmere på fantasysjangeren ser vi at romanene her er til forveksling like; det vil si



de er i stor grad samme *type* fantasy. Av de ti romanene kan seks karakteriseres som portalfantasy og tre karakteriseres som high fantasy, mens en står i en særstilling. I *Gravbøygen våkner*, *Bergtatt*, *Trollskallen*, *Vindelhorn*, *Kaoshjerte* og *Hulder* er portalene, som oftest i form av skjulte innganger, en viktig del av romanene. I *Hulder*, *Bergtatt*, *Trollskallen* og *Kaoshjerte* er portalene en skjult inngang til de underjordiske verden, og særlig i de tre romanene der huldra er til stede, kan disse portalene minne om inngangene til huldreverdenen slik vi kjenner den fra sagnene. Menneskene har liten kontroll over dem, og må la seg lokke ned til de underjordiske, enten de vil eller ei. I tre av portal-fantasyromanene, *Gravbøygen våkner*, *Bergtatt* og *Vindelhorn*, kan portalene oppfattes mer som klassiske fantasy-virkemidler: kun den utvalgte, det vil si helten, kan passere gjennom portalen, fordi kun helten har nøkkelen som lar dem passere. Derfor blir portalen et bevis på at hovedpersonen er utvalgt og eslet for større oppgaver. I disse tre romanene må hovedpersonen redde den verdenen de kommer til, med eller uten hjelp fra romanenes øvrige persongalleri. *Gravbøygen våkner*, hvor hovedpersonen deler fornavn med Askeladden og Ibsen-referansene er gjennomgående, er et godt eksempel på at til tross for at romanene gjerne henter inspirasjon fra og approprierer norsk fortellertradisjon, kan vi se at fantasyens sjangerkonvensjoner fortsatt er tilstede. Det som blant annet skiller eventyrene fra fantasyen er at der eventyrhelten er ufeilbarlig, er fantasyhelten gjerne preget av mangel på heroiske trekk, og kan være redd eller stille seg tvilende til at hun klarer å gjennomføre det påkrevde heltestykket (Nikolajeva 2002: 76). I *Gravbøygen våkner* er hovedpersonen, Espen, så redd, og så i tvil om at han er den rette til å utføre den påkrevde oppgaven, at han forlater den magiske verdenen, og nekter å hjelpe dem som krever det av ham. Også heltene i *Bergtatt*, *Trollskallen*, *Vindelhorn*, *Odinsbarn* og *Hulder* går gjennom perioder hvor de tviler på sine egne helteegenskaper.

I de tre romanene som kan anses som high fantasy; *Odinsbarn*, *Song for Eirabu* og *Dødsreisen* er det lett å se sammenhengen mellom den norrøne mytologien og det mytologiske universet som er grunnlaget for disse tre romanene. I tilfellet med *Dødsreisen* er dette universet tilnærmet det samme, men også i de to øvrige romanene er det tydelig at high fantasy kanskje her har mer til felles med norrøn mytologi enn portalfantasy har med sagn og eventyr. High fantasy kjennetegnes ved at det fiktive universet hvor handlingen finner sted er avskåret fra vårt eget (Dalgaard, 2002:17). I disse romanenes tilfelle er dette universet kanskje nærmere en gjendiktning av det norrønmytologiske verdensbildet enn et helt nytt univers, der *Song for Eirabu* skildrer en syklisk verdensforståelse, hvor guder og volver har makt over menneskene. Universet i *Dødsreisen* er derimot basert på den historiske vikingtiden, men i

denne romanen tas det for gitt at det norrønmytologiske verdensbildet og de vesener som opptrer i den norrøne mytologien er virkelige (innenfor fortellingens rammer). *Odinsbarn* kan som sagt regnes som high fantasy, men ved romanens slutt blir det tydelig at den også kan anses som portalfantasy: den avslutter med at hovedpersonen reiser gjennom en portal og ender opp i York i 2014. Dette er en interessant sjangeroverskridelse, for der leseren i begynnelsen av romanen kanskje vil anta at vi befinner oss i et avskåret univers som har visse likheter med fortellinger fra norsk fortellertradisjon, viser det seg avslutningsvis at dette universet slett ikke er avskåret fra vårt eget, men er tilgjengelig via en portal. Pettersen snur dermed portalfantasyen på hodet; i stedet for at den utvalgte helten møter et magisk univers, er det magiske universet utgangspunktet, og vår egen verden blir det fremmede og ukjente.

Pettersens grep er originalt, og synes å være ganske enestående innenfor den nordiske fantasyen. De som tar huldra og andre vesener ut av det mytiske sløret som omgir dem får ofte problemer med troverdigheten, kanskje særlig fordi folk har sterke assosiasjoner til hvordan disse vesenene er og bør oppføre seg. Tornes har gitt sin huldrekarakter et eget språk, og det samme har Mostue gjort med sine underjordiske. De har gjort dem til sine egne så langt det er mulig, men likevel er karakterene fortsatt så like den tradisjonelle huldrekarakteren at det er vanskelig å ikke sammenligne dem, fordi leseren også kjenner til 'originalen'. Med andre ord; leserens forestilling om fortellinger fra folketroen og den norrøne mytologien kan påvirke hvordan romanuniverset og dets karakterer oppfattes. Pettersen har derimot snudd dette på hodet, og ved å skille de mytiske vesenene fra sine folkløriske forgjengere oppfattes de kanskje som mer troverdige, fordi vi aksepterer dem som selvstendige og uavhengige fra vår egen virkelighet. I tillegg er de romanens fortellere, og dermed minker også den psykologiske avstanden mellom den menneskelige leseren og 'de andre', det vil si de mytologiske vesenene.

*Blodmånenatta* står som nevnt i en særstilling, da hovedpersonen hverken befinner seg i et univers løsrevet fra vår egen verden, eller reiser gjennom en portal for å nå de underjordiske. I tillegg befinner ikke de underjordiske seg i en egen verden, de bor rett og slett bare under jorden, i huler og i bergvegger, og tilholdsstedene deres er ikke hemmelige – de er allment kjent for alle som bor i bygda. Hun er heller ingen utvalgt, og hennes fortelling handler kun om hennes kamp for å redde morens sjel – ingen folkeslag eller verdener er i fare.

For å konkludere, det de fleste av disse ti romanene har til felles er at de er portalfantasy: i stor grad finner vi her unge, moderne nordmenn som nærmest faller inn i den underjordiske verdenen. I Kleves artikkel i *Dagbladet* trekker hun frem denne tendensen som

et kjennetegn ved de nye, norske fantasyforfatterne (Kleve, 2014). Disse fantasyuniversene tenderer mot å eksistere parallelt med vår egen virkelighet, men kan kun nås av noen få utvalgte mennesker, som, som oftest, har en eller annen form for egenskap som tillater overgangen (unntaket er *Dødsreisen*, *Blodmånenatta* og *Song for Eirabu*). Dette er ikke utypisk for sjangeren, og det som gjør at fortellingene skiller seg ut er derfor at denne parallelle virkeligheten er en variasjon over de virkeligheter vi gjenkjenner fra vår nordiske kulturarv. Likevel kan dette sammenlignes i stor grad med fortellinger fra folketroen som beskriver et enkeltmenneskets møte med underverdenen, og eventyrsjangeren generelt. Det som gjør fortellingene «moderne» er dermed kanskje rett og slett at de er i skrevet i romanform, og at de ikke viderefører den muntlige tradisjonen i så måte, men heller det mytiske materialet. Det er slett ikke uvanlig at fantasyforfattere tar i bruk elementer fra folkediktingen, men sjangrene er i seg selv grunnleggende forskjellige. Nikolajeva nevner blant annet i sin artikkel at til tross for likheter, som den samme, grunnleggende oppbygning, et tilsvarende persongalleri og den stadige kampen mellom det gode og det onde, er fantasysjangeren en konsekvens av et moderne verdensbilde, og ikke det arkaiske verdensbildet som eventyrene oppstod under (2002: 76-77).

Sigbjørn Mostue påpeker i et intervju med Dagsavisen at det overrasker ham at ingen har satt dette materialet (det vil si folketroens fortellinger) inn i nye sammenhenger (Larsen, 2005). Et fellestrekk blant flere av disse romanene, i hovedsak dem jeg kategoriserer som portalfantasy, er at disse nye sammenhengene synes å være en moderne verden i møte med en gammel «tidløs» verden, representert ved den norske folketroen. Nordisk fantasy synes derfor, enten det er bevisst eller ikke, å rukke ved våre forestillinger om den gamle folketroen. Den skal ikke få ligge urørt, den skal moderniseres og tilpasses vår egen tid, og det kan synes som om den nordiske fantasysjangeren er portalen som den norske kulturarven må gjennom for å finne sin plass i nåtidens litterære institusjon. Moderniseringen av dette materialet er likevel ikke nødvendigvis nyskapende innenfor sjangeren. Nikolajeva påpeker at det er typisk for fantasyfortellingen å overta overnaturlige attributter fra eventyrene, for så å modernisere disse elementene (2012:76-77). Derfor må vi kanskje anta at til tross for at de norske fantasyforfatterne neppe kan berømmes for å ha oppfunnet sjangeren på nytt, kan de kanskje hedres for å ha tatt i bruk et materiale som vi tidligere ikke har sett bli representert på denne måten.

## 4 Paratekster som medium for formidling

De romanene jeg undersøker i denne oppgaven lar, som andre romaner, ikke kun fortellingen og innholdet snakke for seg. En like viktig del av formidlingen foregår, ikke i det leseren leser den første setningen og lar seg fordype i historien, men i det leseren tar et første blikk på boken, hører tittelen omtalt, leser et forord, et etterord eller kommer over et intervju med forfatteren. De tekstene som omringer en romans brødtekst, omtales som paratekster, og litteraturteoretikeren Gerard Genette hevder i *Paratexts: Thresholds of interpretation* at disse tekstenes oppgave blant annet er å: «(...) ensure the text's presence in the world, its 'reception' and consumption in the form of a book» (Genette 1997: 1). Genette skiller mellom *peritekster*, det vil si de tekstene som ikke inngår i brødteksten, men som likevel hører til i boken, som for eksempel titler og forord, og *epitekster*, det vil si de tekster som er distansert fra boken, eksempelvis intervjuer. Da jeg blant annet vil undersøke forfatternes uttalte intensjoner om sine egne prosjekter vil jeg tidvis se bort fra denne inndelingen, og plassere intervjuer og forord i samme kategori. Sett under ett vil jeg undersøke hvordan de respektive romanenes paratekster kan påvirke leserens oppfatning av romanene og dermed resepsjonen av dem. Jeg vil også gi et overblikk over forsideillustrasjonene, til tross for at disse neppe kan kategoriseres som paratekster, da jeg mener de like fullt kan bidra til å formidle romanenes innhold.

### 4.1 Titler

Leserens møte med boken begynner kanskje første gang man hører bokens tittel omtalt – før man veier boken i hånden og før man snur den og leser forlagenes innsalgstekst. Hvordan blir romanene presentert gjennom titlene?

Om man lager en liste over de ti romanene er det vanskelig å få øye på én åpenbar tendens som gjelder dem alle. Til det er de for ulike, da de jo er ment å reflektere romaner som til tross for de åpenbare likhetene også varierer sterkt, blant annet i handling, språk og hvilken målgruppe de retter seg mot. Flere av titlene kan likevel sies å ha noen tydelige fellestrekk, og det er kanskje først og fremst de romanene som har flest fellestrekk med hverandre i utgangspunktet. Genette skiller mellom titler, undertitler og sjangerindikasjon (1997: 56). I tilfellet med disse romanene er kun de to første relevante: seks av ti romaner opererer med en tittel og en undertittel, og da for å indikere at romanen inngår i en serie. Vi kan skille mellom titler og undertitler basert på størrelsesforholdet mellom disse to; der

tittelen i størst skrifttype oppleves som tittel, og tittelen i mindre skrifttype ansees som undertittel. Fire av disse seks romanene; *Hulder*, *Odinsbarn*, *Gravbøyygen våkner* og *Trollskallen* har titler som overkjører navnet på serien, og dette fremstår som selve tittelen, mens navnet på serien; *Kire-serien*, *Ravneringene*, *Alvetegnet* og *Edvard frosts ekspedisjoner*<sup>3</sup> fremstår som undertitler. For to av romanene, *Bergtatt: Portvokteren* og *Song for Eirabu: Slaget på Vigrid*, er det omvendt. Her oppleves navnene på romanserien som tittelen, og navnet på romanen som undertittelen.

Et annet aspekt som deles av noen av romanene er at romanene er navngitt etter sine hovedpersoner, uten at dette er åpenbart uten å lese boken. *Kaoshjerte* er eksempelvis kallenavnet til hovedpersonen Minja, *Kire* er navnet til hovedpersonen, Erik, baklengs, mens *Vindelhorn*, *Portvokteren* og *Odinsbarn* refererer til hovedpersonenes rolle: Lin er en vindelhorn, Einar er en portvokter og Hirka er et odinsbarn.

Hva angår titlenes funksjoner, eller intensjoner om å formidle romanenes innhold, ser vi at den tydeligste sammenhengen oppstår mellom de romanene som retter seg inn mot en målgruppe på cirka 12+, som er forholdvis klassisk fantasy, det vil si at de følger fantasysjangerens konvensjoner, og som tydeligst formidler sin tilhørighet til den norske folkesjela. *Hulder*, *Bergtatt*, *Trollskallen* og *Gravbøyygen våkner* er alle titler som tydelig signaliserer at romanens innhold er eventyrlig og norsk. *Hulder* er kanskje den tittelen som tydeligst illustrerer dette: her er det lite rom for tvil om hva leseren kommer til å bli servert. Boken omhandler huldra, og ikke i overført betydning (om man skulle være i tvil kun av å lese tittelen vil en rask kikk på omslaget avgjøre spørsmålet). Også *Bergtatt – Portvokteren* er et eksempel på en tittel som ber om å bli tatt bokstavelig – om man ellers bruker begrepet i overført betydning gir konteksten lite spillerom. Romanen handler om en som blir bergtatt. Videre viser det seg etter hvert at den som blir bergtatt er selve portvokteren; romanens hovedperson, Einar. Ironisk nok blir ikke hovedpersonen i denne romanen bergtatt i klassisk forstand: det vil si, han blir ikke lokket inn i berget av underjordiske eller troll, han beveger seg inn dit helt frivillig, men det var kanskje uaktuelt å kalle romanen for ‘fjellvandring’? Det er altså mulig å diskutere om tittelen faktisk speiler bokens innhold, eller om poenget heller er å fange inn leseren med en tittel som er vektet med assosiasjoner?

*Gravbøyygen våkner* og *Trollskallen* gir langt på vei de samme assosiasjoner som de to øvrige titlene, men disse titlene kan også hevdes å engasjere på en måte de to andre ikke gjør. Det er ikke noe i veien for at romanene simpelthen kunne blitt hetende «Gravbøyygen» og

---

<sup>3</sup> Denne undertittelen har blitt lagt til i ettertid, og er ikke å finne på forsiden av romanens førsteutgave.

«Troll», men de ville ikke vekket leserens nysgjerrighet på samme måte. Det er ikke bare snakk om vesener fra folketroen, det er tydelig at det er snakk om vesener fra folketroen som *noe skjer med*. Titlene lover oss action! Bøygen våkner, og dette trollet må jo være dødt, eller? Romanenes titler evner å stille spørsmål samtidig som de lover at fortellingen vil besvare disse spørsmålene.

Også *Odinsbarn* og *Song for Eirabu – Slaget ved Vigrid* er titler som stiller spørsmål. Leseren kan gå ut ifra at de norrøntklingende titlene vitner om at forfatterne har en norrøn inspirasjonskilde, men det er ikke umiddelbart åpenbart hvordan denne arter seg. Leseren kjenner jo ikke navnet Eirabu, men kan nok ha hørt navnet Vigrid før, uten at det garanterer en positiv reaksjon. Det er titler som gir mest mening etter at du har lest bøkene, og om du velger å anta det ene eller det andre om romanenes innhold er det rom for å bli overrasket.

De siste fire titlene, *Vindeltorn*, *Kaoshjerte*, *Dødsreisen* og *Blodmånenatta* har lite til felles, med unntak av at de i denne sammenheng er de titlene som *ikke* belyser eller formidler en tilknytning til det særnorske. Titlene er heller ikke selvforklarende, og det kan være vanskelig å vite hva slags bøker det er snakk om, med mindre man leser dem, eller omslagstekstene røper det. Disse romanene gjør imidlertid ikke det. Sett under ett kan vi konkludere med at seks av ti titler i større eller mindre grad alluderer til den norske kulturarven, og at titlene som i størst grad skaper denne assosiasjonen (*Bergtatt*, *Hulder*, *Trollskallen* og *Gravbøygen våkner*) kanskje er de romanene som også tydeligst formidler denne tilknytningen. Disse fire romanene er i tillegg også portal-fantasy hvor den andre verdenen er gjenkjennelig underjordisk. Denne tilknytningen til det underjordiske kommer også til uttrykk gjennom omslagstekst og forsideillustrasjoner, hvilket jeg vil vise i de kommende avsnittene.

## 4.2 Omslagstekster og forlagenes omtaler

Hva så med omslagstekstene? Hvor mye forteller de oss om bøkens innhold, og hvilke aspekter ved romanene har de valgt å vektlegge? Ser vi på de tre av de fire som avslører lite om romanens innhold, legger vi merke til at de ikke nødvendigvis blir fulgt opp av en omslagstekst som informerer leseren om hva slags fortelling vi har å gjøre med. Dette er nesten påfallende, ikke fordi det er så merkelig i seg selv, men særlig fordi det står i en så sterk kontrast til de fire romanene hvis titler så åpenbart markedsfører den norske kulturarven gjennom titlene – for deretter å følge opp en åpenbar tittel med en åpenbar omslagstekst. *Kaoshjerte* som omhandler huldre og underjordiske lar hverken tittel eller omslagstekst

antydde noe om bokens tematikk. Omslagsteksten består i hovedsak av et sitat fra boken som viser til en mørk hemmelighet, sterke krefter, og noe som «lokker i skogen». Kun det «som lokker i skogen» kan gi assosiasjoner til de underjordiske, og for en som ikke allerede er informert om at det er dét romanen handler om, er det neppe åpenbart. På forlagets nettside blir det i større grad tydelig hva slags inspirasjonsgrunnlag Grimnes har, med setningen «"Kaoshjerte" er en fortelling som balanserer mellom urban virkelighet og mystikk, og som henter inspirasjon fra norsk og persisk kulturarv».

*Hulders* omslagstekst går derimot rett på sak: her finner vi et utdrag fra hovedpersonens første møte med huldra, med hale og alt, mens teksten fra Gyldendals nettsider i enda større grad spiller på det eventyrlige ved romanen. Overskriften lyder: «Tenk om alle eventyr var sanne» før vi blir forsikret, etter et kort handlingsreferat, om at romanens verden er: «basert på våre mest kjente sagn og eventyr». Både *Gravbøygen våkner*, *Bergtatt* og *Trollskallen* har omslagstekster som avslører romanenes norske grunnmur. *Gravbøygen våkner* er ekstrem i så måte, da omslagsteksten minner mest om en slags omskrivning av *Peer Gynt*: «De har valgt Espen til å kjempe for dem, men Espen vegrer seg. Han har alltid gått utenom problemene. Men det de onde maktene ikke vet, er at det også står ei jente bak ham: Eva». I tillegg ramser omslagsteksten opp vesener fra folketroen i fleng, og avslutter bombastisk med å proklamere at «(...)eventyrets tid ikke er over!». Det er i dette tilfellet liten tvil om at forlaget spiller på bokens tilknytning til den norske kulturarven. Det samme kan også sies om *Bergtatt* og *Trollskallen*, hvor omslagstekstene raskt avslører romanenes tematikk, men her er markedsføringen til en viss grad mer subtil. Her får sitater og handlingsbeskrivelser snakke for seg, uten at man aner redaktørens ivrige proklamerings av bokens verdi, som formidler av de gamle eventyrene. På nettsidene til Schibsted er beskrivelsen av *Bergtatt* riktignok langt mindre subtil. To ganger blir det gjentatt at dette er fantasy som møter norrøn mytologi, og boken blir beskrevet som: «eventyrlig spennende». Både omslagsteksten og Tidens nettbeskrivelse av *Song for Eirabu* fremstår som nøytral. Sitater fra romanen dominerer, etterfulgt av en forfatterbiografi hvor det også blir fastslått at romanen har «utspring i norrøne mytar». Det samme er tilfellet med *Blodmånenatt*. Omslagsteksten er et kort handlingsreferat som heller nedvurderer enn overdriver den norske folketroens rolle i romanen, og den blir heller ikke plassert innenfor en litterær tradisjon – dog blir den omtalt som «magisk».

Om vi undersøker omslagstekstene nøyerer ser vi at de, til tross for flere likheter, i bunn og grunn må anses som ganske forskjellige. Av de ti bøkene har seks av dem et sitat fra

boken på omslaget, og for *Hulder* er sitatet den eneste omslagsteksten. Noen av dem har tilløp til beskrivelser av innhold, mens andre i større grad reklamerer for forfatteren. *Vindelturns* omslagstekst er kanskje den som stikker seg ut mest, da den i motsetning til de andre i liten grad fokuserer på bokens innhold, og heller forsøker å kjøpe seg inn hos leseren ved å sitere berømmelsen den har fått fra andre: under en kort innslagstekst fra forlaget, som avslører at boken omhandler nøkler og vindeltorner (uten at man avslører hva en vindeltorn er), finner man tre blurbs (sitater). Ett fra en bokblogg, ett fra Tor Åge Bringsværd, som sammenligner boken med Narnia og Harry Potter, og ett fra Laini Taylor<sup>4</sup>, en amerikansk fantasyforfatter. På nettsidene til Gyldendal ser vi at det norske dysses ned på bekostning av det internasjonale – her er det bokens internasjonale (det vil si amerikanske) suksess som vektlegges. Generelt kan vi si at for seks av ti romaner spilles det på den norske kulturarven, det norske, norsk fantasy, eller det norrøne i omslagstekster eller beskrivelser på nett. Generelt synes tendensen å være at nettsidetekstene er tydeligere i å plassere romanene innenfor en trend og en sjanger, og at de bruker begreper som «kulturarv», «Norsk», «norrøn», «myter» og «eventyr» for å gjøre det.

### 4.3 Illustrasjoner

Illustrasjonene er i stor grad det eneste stedet hvor leseren kan bli visuelt engasjert i romanene. Før man i det hele tatt har åpnet permen kan en god illustrasjon gi et inntrykk av hva slags sjanger romanen er, og en god indikasjon på hvilken målgruppe den retter seg inn mot. Om vi ser nærmere på illustrasjonene som pryder romanenes omslag, ser vi raskt at disse har flere likheter. Et gjennomgående fellestrekk ved illustrasjonene er at de er preget av trær, skog og andre motiver som gir assosiasjoner til den norske naturen. Dette er i og for seg ikke så påfallende, da flere av bøkene har en handling som til dels er lagt til nettopp den norske naturen, men det kan regnes som påfallende at svært få av illustratørene har valgt å unngå dette motivet, til tross for at det kan forsvares av bøkens innhold. Det er nesten påfallende hvor mye de faktisk minner om hverandre om man ser dem side om side, da de også i stor grad befinner seg innenfor det samme fargespekteret av blått, grønt, hvitt og svart. En kikk i bøkene etter illustratører avslører raskt at Tofte står oppført som illustratør, både i sin egen bok men også i Cattaneos *Dødsreisen*. Disse to forsideillustrasjonene er da også svært like hverandre, med skogsmotiv, fugler og kvinneskikkelser.

---

<sup>4</sup> I intervjuer kan vi lese at dette er venninnen som ga Tornos' manus til sin agent. Hun er med andre ord neppe uhildet objektiv, uten at en overfladisk leser vil få med seg det.



Dog er det tre romaner som skiller seg fra resten, både fargemessig og motivmessig: de eneste bøkene som ikke har trær på omslaget er *Bergtatt*, *Odinsbarn* og *Blodmånenatta*. *Bergtatt* har et trolløye som viser speilbildet av en gutt og en dør på forsiden, *Odinsbarn* har en avkuttet hale, mens *Blodmånenatta* har en jente foran et magisk bål, omgitt av vesener fra folketroen<sup>5</sup> – uten at det umiddelbart er åpenbart at det er det de er. De tre forsideillustrasjonene, som ikke gir assosiasjoner til det norske gjennom å spille på nordmennenes forkjærlighet for natur, bærer dermed likevel preg av å ønske å formidle at dette er særnorske fantasyromaner. Komposisjonsforholdet mellom tittelen «Bergtatt» i stor, fet gullskrift mot en illustrasjon i lilla fargetoner, og «Odinsbarn» i stor, svart skrift mot en grålig bakgrunn gjør sitt for å understreke romanenes norrøne opprinnelsesgrunnlag, i tillegg til at kuhalen på *Odinsbarns* forside gir assosiasjoner til huldra mens trolløyet på *Bergtatts* forside åpenbart vitner om romanens tilknytning til de norske eventyrene og trollenes tilstedeværelse i romanen. Man kan derfor hevde at de er langt mindre subtile i sin assosiasjonslek; istedenfor å antyde hva som kan befinne seg i de mystiske norske skoger får vi svaret servert på forsiden: huldre og troll.

Seks av romanene<sup>6</sup> har i tillegg til sin tolkning av det vi kunne kalt «norsk skogmotiv» også inkorporert et tjern i illustrasjonen, også det et motiv vi enkelt kan gjenkjenne som «norsk». *Hulder* er kanskje den romanen som har gått lengst i sitt forsøk på å fremkalle den ‘urnorske’ stemningen: Illustrasjonen av hulderen Flora på forsiden er helt tydelig en variasjon over Theodor Kittelsens «Nøkken<sup>7</sup>» – kanskje et av de mest norske motiver noensinne, og et motiv som de fleste nordmenn vil kjenne igjen. Illustrasjonene med skogmotiv kan ha to formål: å formidle romanens «norskhet» gjennom å trekke frem noe av det norske av alt: den norske naturen, men også å formidle bøkens sjangertilhørighet. Naturen er jo ikke bare norsk, den har også blitt tilegnet øvrige egenskaper. Romanene som tydeligst påkaller denne assosiasjonen er også de romanene som har hentet mest inspirasjon fra naturmytiske sagn. Når flere av illustrasjonene også har inkludert silhuetten av en kvinne på forsiden er det naturlig å forestille seg at denne kvinnen kan representere menneskenes (eller hovedpersonenes) møte med naturen og hva enn som måtte befinne seg der av overnaturlige skikkelser.

---

<sup>5</sup> Nøkken, haugfolk, huldra og alvekongen.

<sup>6</sup> *Gravbøyyen våkner*, *Hulder*, *Dødsreisen*, *Song for Eirabu*, *Trollskallen* og *Vindelhorn*

<sup>7</sup> Dette har Tornes bekreftet i et intervju med bok365 ved Victoria Spanthus.

## 4.4 Intervjuer, forord og etterord

Gjennom intervjuer, artikler, forord og etterord kan man få et inntrykk av forfatternes tanker om adaptasjonen og formidlingen av den norske kulturarven. Genette kategoriserer, som nevnt, intervjuer som epitekster og forord/etterord som peritekster, men da jeg fokuserer på forfatternes intensjoner generelt, heller enn hvordan disse tekstene påvirker lesningen av bøkene individuelt mener jeg det er mer hensiktsmessig å studere dem under ett. Genette hevder også om intervjuer at:

When a writer takes the initiative for an interview – or vigorously seizes the opportunity provided by one – to send the public a message truly close to his heart, the genre may function (...) as an advantageous substitute for a preface (1997: 359).

Flere av intervjuene jeg har lest kan tyde på at de kan, og bør leses, på denne måten. Dette vil jeg gå nærmere inn på når jeg diskuterer de angjeldende tekstene. Generelt kan disse tekstene oppleves som et akkompagnement til romanene, og ofte kan de belyse forfatternes intensjon med romanene, og hvorvidt de har hatt en kulturpolitisk, eller politisk, agenda da de skrev dem. I de følgende avsnittene vil jeg undersøke hvordan disse paratekstene formidler og konkretiserer romanenes felleskulturelle klangbunn.

Av alle forfatterne er kanskje Cattaneo den som aller tydeligst formidler sin intensjon om å hente frem den norske kulturarven i en peritekst, da hun sier dette helt eksplisitt i romanens etterord. Der anerkjenner hun at vi vet lite om mytiske skikkelser og alver i den norrøne mytologien, men utelukker ikke at skikkelser som trollalven Helke kan ha eksistert innenfor den. Til tross for at den fikk lite oppmerksomhet da den utkom, er romanen interessant da forfatteren tilsynelatende ønsket at romanen skulle vekke interesse. I etterordet skriver hun: «Jeg håper at denne historien kan bidra til å skape interesse om det som er vår kulturarv og vår forhistorie» (Cattaneo, 2011), og det blir derfor naturlig å anta at hun hadde en form for kulturpolitisk baktanke da hun skrev den. Til tross for at hun har tatt seg noen kunstneriske friheter med den norrøne mytologien, er hun stort sett svært tro mot den, hvilket gjør utsagnet troverdig. Med unntak av Forfang Grimnes, som også i sitt etterord beskriver sin fascinasjon for sagnene som har vært utgangspunkt for romanen og i tillegg trekker frem flere konkrete sagn hun har basert romanen på, er det få av forfatterne som tyr til peritekster for å snakke om inspirasjonsgrunnlaget sitt. Likevel er det svært mange av forfatterne som gjennom intervjuer og andre uttalelser bekrefter at de er bevisste om bøkens påvirkningskraft eller at de har en forkjærlighet for det særnorske ved materialet de har latt seg inspirere av, det være seg folketro eller norrøn mytologi. De fleste av dem har funnet en plattform hvor de har

gitt uttrykk for at de på en eller annen måte anser seg selv som formidlere av den norske kulturarven – enten eksplisitt eller implisitt.

Tre av forfatterne har skrevet artikler om folketro og/eller fantasy: Kristine Tofte har skrevet en kronikk i *Dagbladet* (2012) hvor hun går hardt ut mot forlagsbransjen for å ikke utgi mer fantasy, Tonje Tornes (2015) har, i tillegg til å gjøre flere intervjuer, også skrevet en artikkel for *Nemi*<sup>8</sup> hvor hun forteller om sin kjærlighet til folkloristikken, og hvor hun skriver om sitt forsøk på å fortolke materialet hun har blitt inspirert av, mens Martin Fyrileiv (2014) har skrevet en artikkel for *Namsdalsavisen* hvor han omtaler norsk fantasy som den moderne etterkommeren av eventyrtradisjonen. I artikkelen oppfordrer han til å «(...)skape en ny norsk fantasytradisjon i litteraturen der vi tar utgangspunkt i norrøn mytologi, folketro og overtro» og trekker frem Tofte, Pettersen, Tornes, Løken og Mostue som eksempler på forfattere som har gått foran. Disse tre artiklene synes for meg å være syns jeg taler for at forfatterne har en stor interesse for denne tematikken, og at artiklene og intervjuene med dem derfor nærmest kan sidestilles med et forord, i den forstand at de i stor grad tilbyr sine lesere sine tanker og meninger om bøkene. I tillegg stiller de gjerne, og ofte, til intervjuer hvor de diskuterer fantasyens posisjon og den nordiske kulturarven.

De er riktignok ikke alene om å diskutere inspirasjonsgrunnlaget sitt i intervjuer.

Sigbjørn Mostue uttalte i et intervju med *Dagsavisen* at:

Jeg har alltid vært fascinert av tanken på å kunne skape et helt eget univers. Samtidig følte jeg et behov for å trekke fram alt det fine vi har i den gamle norske folketradisjonen, og som tydelig holder på å bli glemt. Veldig trist. Det forundrer meg også at ingen har grepet fatt i dette stoffet og satt det inn i nye sammenhenger (Larsen, 2005)

Ti år senere er det lite som tyder på at den gamle norske folketroen holder på å bli glemt. Mostue var neppe den første til å hente folketroen inn i fantasyen, men utsagnet hans vitner om at det neppe var en trend da han utga debutromanen sin i 2005. Vi kan derfor anslå at han var i forkant av denne trenden. I ettertid ser vi at de fleste forfatterne i denne oppgaven følger Mostues «oppskrift», hvor de har plassert dette stoffet i nye sammenhenger – det være seg vår egen tid (*Bergtatt*, *Hulder*, *Blodmånenatta* og *Kaoshjerte*), eller en ny sjanger (*Odinsbarn*, *Song for Eirabu*, *Trollskallen* og *Dødsreisen*). Mostue uttrykker i et annet intervju et ønske om å «revitalisere eventyrene» (Rias, 2005) og det er liten tvil om at dette i Mostues øyne, romanen tatt i betraktning, innebærer å hente dem inn i den norske fantasyen. Der Mostue har hentet inn omtrent alle sagnskikkelser som noensinne har eksistert i norsk folketro, har riktignok forfatterne som har fulgt i hans fotspor vært noe mindre ekstravagante og valgt å

---

<sup>8</sup> Denne artikkelen ble senere gjengitt i *Dagbladet*.

fokusere på hovedsakelig en sagnskikkelse av gangen. I et annet intervju for jonewo.net påpeker Mostue at:

Da jeg leste Ringenes Herre, og så hvor mye Tolkien hadde hentet bl.a. fra vår folketro, tenkte jeg at det var på tide at noen tok fatt i originalene igjen, før disse ble helt glemt. Det viste seg at mine bekymringer ikke var ubegrunnede. For da jeg begynte med skolebesøk etter lanseringen av Gravbøyggen våkner, erfarte jeg ofte at norske barn og ungdommer kjente bedre til orker og skogalver enn for eksempel tusser, nøkken og huldra. Men dette har endret seg nå, så kanskje bøkene mine har vært med på å børste støvet av dem? (Ewo, 2005)

Mostue kan altså sies å ha vært i forkant av nordisk fantasy. Mostue var seg neppe bevisst en tendens til å hente frem «originalene», men det er påfallende at så mange av disse forfatterne har uttrykt et behov for å formidle disse fortellingene, og at så mange av dem erkjenner en eierskapsfølelse til materialet de formidler. Han er heller ikke den eneste som formidler en følelse av eierskap til kulturarven og påpeker at Tolkien lånte kraftig fra norrøn mytologi: I et intervju med Dagsavisen hevder også Pettersen at «Tolkien er proppfull av norrøne referanser», men at «vi nordmenn» har vært for beskjedne til å løfte det frem selv (Pedersen, 2013), mens Fyrileiv i sin artikkel beskriver eventyrene som en naturlig del av den norske folkesjela, og som: «Noe vi er stolte av, noe som er vårt!» (Fyrileiv, 2014). I et intervju på jonewo.net uttrykker også Sibeko en forkjærlighet til den norske kulturarven, og hevder at en del av hennes litterære prosjekt var: «å dele de fabelaktige folkeeventyrene og ta vare på en arv jeg elsker» (Ewo, 2013). Også Almhjell synes den norske kulturarven er gull verdt: «Se på navn som Siri Pettersen, Tonje Tornes, og Sigbjørn Mostue. Vi har enorme skatter å hente av i norske folkeeventyr og norrøn mytologi» (Pedersen, 2013).

Det kan likevel virke som flere av forfatterne har vært uvitende om at de tar del i en trend. Både Fyrileiv, Pettersen, Løken og Almhjell har påpekt at de har blitt overrasket over hvor populært det «plutselig» har blitt å inkorporere folketroen i moderne litteratur og medier. I et intervju uttrykker Løken det slik:

Til og med Hollywood ser ut til å ha oppdaget disse historiene. Men hvorfor gi bort alt det kule stoffet til dem» og videre: «Løken syntes det var fint at flere oppdaget hvor mye spennende det var å skrive om dette emnet. – Samtidig var det ergerlig. Jeg vil jo være original, sier han (Østgård, 2014).

Løken er likevel en av dem som skiller seg mest ut, da han tross visse likheter med de øvrige forfatterne er den eneste som har lagt handlingen til 1800-tallet. I tillegg til norske sagn og eventyr har han også latt seg inspirere av Dickens og Conan Doyle, og det bidrar til at han likevel langt på vei oppfattes som original, om enn på en annen måte enn han selv ønsket. Likevel er han langt på vei den eneste som er opptatt av det mytiske inspirasjonsgrunnlaget. Martin Fyrileiv spiller Løkens synspunkt i et intervju hos bloggeren *bokelskerinnen*:

Norrøn mytologi og folketro henger gjerne sammen. Her kommer også overtro inn i bildet. For at jeg skal leve med å skrive en fortelling som er ekte, og mest mulig original, må jeg ta utgangspunkt i noe som ligger meg nærmest. Norrøn mytologi og folketro har vi alle sammen vokst opp med. (...)Vi har et hav av mytiske figurer og steder å velge blant for å krydre en norsk fantasy som bare ligger å venter på å bli brukt. Men det ironiske er at mange forfatter(e) ikke har tatt dette utgangspunktet før i senere tid (Bjørhei, 2014)

Også Fyrileiv påpeker dette eierskapsforholdet, ved å bemerke at vi jo alle (her kan vi anta at han mener nordmenn) er oppvokst med denne kunnskapen, og at den norske fantasyen har et hav av mytiske figurer å ta utgangspunkt i. Han gir dermed uttrykk for at hans inspirasjonskilde er allemannseie, og at den norske fantasyen kan ha godt av å komme tilbake til røttene. Hans kommentar om at det har tatt tid for forfatterne å ta tak i materialet kan vitne om at han har bemerket seg trenden. Hvorfor dette er ironisk er likevel uklart.

Siri Pettersen er enda en forfatter som har kommentert denne trenden innen nordisk fantasy og i et intervju med Dagsavisen påpeker også hun at forfatterne har arbeidet med stoffet uavhengig av hverandre (Pedersen, 2014):

Nordisk fantasy er i framvekst. Dette er noe som ligger i tida. HBO lager serie om vikinger - hvorfor skal alle andre låne av vår historiske arv, ikke oss selv? Det er ikke nødvendig å se etter inspirasjon i USA og Storbritannia. Vi har rik nok kulturhistorie selv, mener Siri Pettersen.

Forfatterne er altså i stor grad enige med hverandre: Norge har en rik kulturarv, den er vår og om andre skal benytte seg av den bør vi – altså forfatterne – absolutt også gjøre det.

Eksemplene på hvem som tidligere har latt seg inspirere av denne kulturarven varierer fra Tolkien (hos Mostue og Pettersen), Hollywood (hos Løken) og altså HBO hos Pettersen, men tanken ser ut til å være den samme. I tillegg ser de også ut til å være samstemte om at dette er en trend som ligger i tiden. Lise Forfang Grimnes er en av dem som syntes det var på tide at eventyrene kom på banen igjen:

Vi tok tilbake eventyrene. (...) Da de ble nedskrevet på 1800-tallet ble de en litterær kulturskatt. Jeg var og er opptatt av de gamle sagnene som en del av den tradisjonelle, muntlige kulturarven. Nå er vi flere som har tatt opp tradisjonen og spinner historiene videre, og det er kult at vi er flere (Pihl Thiam, 2014).

Også hun bemerker at de er flere som har gjenopptatt kulturarven, og gjort et forsøk på å aktualisere den, men i tillegg er hun kanskje også den som er mest opptatt av hva kulturarven var, og ikke hva den kan omgjøres til. Samtidig bemerker hun hvor verdifull folketroen kan være for fantasyforfattere med behov for inspirasjon, for i samme intervju gir hun også denne kommentaren: «Det er ikke tilfeldig at vi er flere som tar tak i det samtidig. Norsk folketro er en godteributikk for fantasyforfattere».

Vi kan altså konkludere med at dét flere av forfatterne har til felles er at de er bevisste om at inspirasjonskildene deres er en nasjonal fellesarv, og at de uttrykker en forkjærlighet for og et eierskapsforhold til denne arven. I varierende grad gir de uttrykk for et ønske om å formidle denne kulturarven på en respektfull måte, og at de mener fortellinger fra folketro og mytologi er en form for allemannseie som bør hentes frem, aktualiseres og moderniseres som en form for bevaring. I tillegg har de forfatterne som ble utgitt innenfor samme toårsperiode en tendens til å henvise til hverandre og referere til hverandres verk. Dette gir et inntrykk av at det finnes en tendens innenfor den norske fantasyen, at sjangeren er i utvikling, og det kan kanskje til og med gi et inntrykk av at det finnes et fellesskap blant disse forfatterne. Det nevnte unntaket fra dette fellesskapet er *Kaoshjerte*. Romanen ble utgitt i slutten av 2014, flere måneder etter *Trollskallen* og *Bergtatt*, og over ett år etter *Vindelhorn*, *Odinsbarn* og *Hulder*. Det er derfor naturlig at ingen av forfatterne omtaler Grimnes før romanen ble utgitt, derimot synes hun å være godt informert om de øvrige forfatterne. I den neste delen av oppgaven vil jeg undersøke hvilke aspekter ved romanene de angjeldende kritikere har vektlagt, og ved det håper jeg å kunne si noe om hva som har medført denne tendensen – og dette unntaket fra den.

## 5 Resepsjon

I denne delen av oppgaven vil jeg undersøke resepsjonen av romanene. Materialet er anmeldelser hentet fra riksaviser og uavhengige nettsteder for litteratur, og der bøkene har fått mindre mediedekning, fra lokalaviser og bokblogger<sup>9</sup>. Jeg vil særlig fokusere på kritikernes og journalistenes vektlegging av de folkloristiske og mytologiske elementene ved romanene, og hvorvidt dette aspektet påvirker anmeldernes kvalitative vurdering av romanene. I tillegg vil jeg analysere avisartikler og blogginnlegg som antyder en tilknytning mellom romanene, for så å undersøke hvordan journalistene fremstiller dette forholdet. Da jeg er opptatt av den nordiske fantasysjangerens posisjon i Norge, vil jeg også vurdere hvordan anmelderne forholder seg til fantasysjangeren. Mitt overordnede spørsmål er på hvilken måte resepsjonen bidrar til å konstituere forestillingen om den nordiske fantasysjangeren.

### 5.1 Kritikk og norsk kulturarv

I «Kritikk og kriterier» introduserer Per Thomas Andersen fire kriterier han mener norske kritikere benytter seg av for å vurdere litterær kvalitet: Det *moralske/politiske kriterium* er det som ligger til grunn for bedømmelsen av en teksts politiske, moralske eller sosiale verdi eller holdning (1987: 18-19). Det *kognitive kriterium* er det kriteriet kritikeren benytter seg av for å vurdere tekstens kunnskapstilfang, tankekraft eller intellektuelle nivå (1987: 19). Det *genetiske kriterium* er ifølge Andersen alle utsagn som forholder seg til det som ligger forut for teksten som blir bedømt. Dette kriteriet favner derfor svært bredt, og brukes til å vurdere tekstens litteraturhistoriske sammenheng, litterære tradisjon, plassering innen et forfatterskap, bakgrunnsinformasjon, påvirkningskilder, samt intensjonen bak verket og verkets originalitet. Andersen påpeker at det oftest er det genetiske kriteriet som blir viet større oppmerksomhet dersom en anmeldelse glir over til å bli en kronikk. Det *genetiske kriterium* er vanlig i norsk litteraturkritikk, men fordrer at kritikeren har stor kunnskap om verket han anmelder, og dersom dette kriteriet svikter, hevder Andersen, undergraver anmelderen den tillit publikum har til henne (1987: 21-22). De kriteriene som forholder seg spesifikt til tekstens litterære og estetiske nivåer omtaler Andersen som estetiske kriterier, og han skiller i denne artikkelen mellom tre typer estetiske kriterier; kompleksitet, integritet og intensitet (1987: 22-24).

Da *Gravbøya våkner* utkom i 2005 var den ganske alene om å fornye og formidle den norske muntlige fortellertradisjonen ved å skrive den inn i en fantasyroman, og det er følgelig naturlig at den i mindre grad enn de øvrige romanene ble satt i bås på samme måte.

---

<sup>9</sup> En fullstendig oversikt over artikler, intervjuer og anmeldelser jeg har vurdert finnes i appendiksen.

Vi kan stille oss tvilende til om man i det hele tatt så for seg at det skulle komme til å gå trend i å blande sagn og fantasy. Hvordan ble så denne første av romanene mottatt?

En anmelder hos barnebokkritikk.no kritiserte forfatteren for hans håndverk, og viet ellers liten plass til å berømme forfatterens valg av inspirasjonskilder. Anmelderen påpeker kavalkaden av vesener fra norsk folketro, og bemerker «(...)for den unge leseren vil det kanskje oppleves som en fantastisk realisering av potensialet i den halvt kjente norske folketroen» (Haugen Olsen, 2005) Det interessante her er at anmelderen kategoriserer folketroen som 'halvkjent'. Det er rimelig å tvile på om en anmelder i dag ville omtalt romanen og folketroen på samme måte, tatt i betraktning den interessen for folketro som har åpenbart seg de siste årene. Det kan riktignok synes som den allmenne konsensus hos anmelderne (Hedemann Hjort, 2005 og Hofsødegård, 2005) er at den er middelmådig eller rett ut dårlig skrevet, og at forfatterens gjennomføringsevne er svak. Likevel bejubler de alle valget om å hente inn den norske kulturarven, og særlig en svært kort og overflatisk anmeldelse av Tone Almhjell legger dårlig skjul på at det er adapteringen av eventyrtradisjonen som gjør den særegen: «Det særegne ligger i bruken av det norske, for Mostue har forsynt seg godt av vår egen kulturarv (Almhjell, 2005)» skriver hun, og det blir åpenbart at dette i hovedsak er romanens forsonende kvalitet. Til tross for de lunkne anmeldelsene, kan det derfor synes som om Mostues formidling av det særnorske blir vektlagt som positivt, og at det genetiske kriteriet derfor spiller inn i disse anmeldelsene, og at det gjør kritikerne mer positivt innstilt til boken, til tross for at de gir en negativ vurdering av romanens litterære kvalitet. Hva angår plasseringen av romanen innenfor en litterær tradisjon refererer to (Almhjell, 2005 og Hedemann Hjort, 2005) av anmelderne til Harry Potter-bøkene – til tross for at de har få fellestrekk utover selve sjangerklassifiseringen – en til Narnia-bøkene (Haugen Olsen, 2005), mens Mette Hofsødegård i Aftenposten bemerker seg referansene til Ibsen (2005). Det er med andre ord ingen referanser til samtidig, norsk fantasy.

Fire år senere, i 2009, utkom *Song for Eirabu: Slaget på Vigrid*, til gode anmeldelser. Flere aviser<sup>10</sup> vektla den norrøne undertonen og det gammelmodige språket, og omtalte verket som 'norrøn fantasy'. Cathrine Krøger i *Dagbladet* (2009) mener fortellingen inngår i sjangeren 'norrøn fantasy', uten at hun utdyper hva som kategoriserer denne undergrenen av fantasysjangeren – likevel er det verdt å merke seg bruken av begrepet, kanskje særlig fordi romanen ikke blir sammenlignet med andre romaner i samme sjanger. Rolf Enger (2009) derimot, påpeker i sin anmeldelse for *Bergens Tidende* at Tofte nok har hentet inspirasjon fra

---

<sup>10</sup> Adresseavisen, VG, Dagbladet og Bergens Tidende



*Game of thrones*, og hevder for øvrig at Tofte er lite original i kraft av å ha latt seg inspirere av norrøn mytologi, mens May Grethe Lerum i *VG* (2009) mener at Tofte skriver seg inn i en tradisjon av serielitteratur om vikingtiden med kvinnelige heltinner, og omtaler også denne romanen som serielitteratur. Vi kan anta at det kanskje er spesielt nærliggende for Lerum, som en forfatter av serielitteratur, å henvise til denne sjangeren. Til tross for at Tofte har hentet inspirasjon fra norrøn mytologi må en likevel kunne hevde at sammenligningen ikke akkurat er nærliggende, da et utilgjengelig, klassisk, fantasyepos, og historisk serielitteratur hverken har samme målgruppe, sjanger eller litterære ambisjonsnivå.

Det kan med andre ord virke som om kritikerne av denne romanen, til tross for at de i stor grad forsøker å plassere romanen sjangermessig, og innenfor en litterær tradisjon har hatt problemer med å finne norsk litteratur verdt å sammenligne den med, med unntak av Lerums referanse til serielitteratur. Særlig Krøgers anmeldelse bærer preg av at kritikeren ikke har lest gjennom sin egen anmeldelse før publisering: Overskriften lyder «Blotgydjer i krig», men i siste avsnitt skriver hun at blotgydjer betyr offerfest, da ordet egentlig betyr offerprestinne (hvilket passer bedre med overskriften). I tillegg er også hennes kategorisering av fantasysjangeren diskutabel. Andersen hevder at: «Det genetiske kriteriet stiller store krav til kunnskaper hos dem som anmelder, og når dette svikter, svikter også litt av tilliten til anmelderens vurderinger generelt» (1987: 22). I dette tilfellet kan det synes som kritikerne har fusket litt med undersøkelsene, og at de dermed har stilt seg lagelig til for hogg. Så ble da også Krøger kraftig kritisert for sin anmeldelse, hvilket jeg vil komme tilbake til.

To år senere ble *Dødsreisen* publisert – en roman som definitivt vil kunne klassifiseres som norrøn fantasy, uten at denne kategoriseringen ser ut til å ha blitt benyttet. Boken fikk kun én profesjonell anmeldelse, av Heidi Sævareid i *barnebokkritikk.no*, men den var til gjengjeld også lang og grundig. Sævareid påpeker ikke hvorvidt romanen inngår i en tendens, men fastslår at *Dødsreisen* er en fantasyroman som gjør en habil jobb med å «fremme interessen for denne delen av vår kulturarv» (Sævareid, 2011). To av bokbloggerne (Didriksen, 2011 og Høe, 2011) som anmeldte romanen har for øvrig til felles at de syntes det var vanskelig å plassere den innenfor en sjanger, og at det syntes uklart hvem målgruppen var.

Samme år utkom også *Blodmånenatta*, som fikk langt flere anmeldelser enn *Dødsreisen*. Kritikerne roste boken og vektla i stor grad de mytiske elementene, og Inger Østenstad på *barnebokkritikk* mente at: «[i]ngrediensene i *Blodmånenatta* er mangfoldige og forfriskende gammelfolkloristiske i disse vampyrtider» (2011). Flere av kritikerne bemerket seg også at romanen ikke bare henter inn vesener fra folketroen, men at den også i stor grad

følger folkeeventyrets skjematikk, med gjentakelser og hindringer. Mette Hofsødegård i Dagbladet mener den skiller seg ut fra konvensjonell fantasy ved at den henter den magiske verdenen inn i vår egen virkelighet (2011). Til tross for at disse to romanene utkom samme år, og innenfor samme sjanger, fikk de med andre ord svært forskjellig mottagelse, der den ene i stor grad ble oversett, mens den andre ble hedret av anmelderne. Felles for begge er at ingen av anmelderne henviser til lignende litteratur, og fokuset ligger derfor på de historiske inspirasjonskildene – tilsynelatende den litteraturen som ligger romanene nærmest.

Mangelen på henvisninger til annen litteratur innenfor samme sjanger i anmeldelsene av disse tre romanene kan tyde på at det a) enten ikke fantes mye norsk litteratur innenfor samme sjanger, eller b) at denne litteraturen ikke var kjent for kritikerne. Resultatet er uansett at kritikerne, når de forsøker å plassere romanene innenfor en sjangertradisjon, står i fare for å fremstå som halvhjertede. Noen år senere kan det derimot virke som om norrøn fantasy har gjort et kvantesprang. I løpet av en toårsperiode ble det utgitt seks barne- og ungdomsbøker som kan hevdes å falle innenfor kategorien, og i så måte er det kanskje ikke unaturlig at de også leses i sammenheng med hverandre. 2013 var utgivelsesåret for *Odinsbarn*, *Hulder* og *Vindeltorn*, og i større grad enn i anmeldelsene av de tre første romanene jeg har sett på, var kritikerne flittige til å påpeke forbindelsene mellom de norske fantasyromanene, hvor *Dagbladet* ved Cathrine Krøger gikk så langt som å skrive en dobbeltanmeldelse av *Hulder* og *Odinsbarn*. Riktignok er det ingen av *Vindeltorns* anmeldelser som trekker inn de to øvrige romanene, da de har lite til felles. I stedet blir boken sammenlignet med blant andre *Narnia*-bøkene og *Alice i Eventyrland*.

*Hulder* blir derimot sammenlignet med *Odinsbarn*, aller tydeligst i den nevnte dobbeltanmeldelsen, men også barnebokkritikks anmelder, Katrine Kirkeby Arnold, trekker frem *Odinsbarn* i sin anmeldelse av *Hulder*. Disse to utkom nesten samtidig, og det er derfor nærliggende å anta at det er en av grunnene til at de blir sammenlignet med hverandre. *Odinsbarn* som hovedsakelig fikk svært gode anmeldelser blir, i likhet med Tofte, sammenlignet med *Game of thrones*, i tillegg til å bli sammenlignet med Toftes *Song for Eirabu*. For øvrig er anmeldelsene av *Hulder* blandede eller positive, men først og fremst virker det som om det er romanens tolkning av folketroen som er grunn til begeistring. Setninger som: «Hulder gir oss innblikk i Norges kulturarv» (Ruud Salomonsen, 2013), «Det vekker absolutt begeistring at den norske folketroa har blitt hentet frem og gitt ny innpakning i form av spennende fantasy for ungdom» (Kirkeby Arnold, 2013), «Det er en god idé å hente frem gammelt norsk myte- og eventyrstoff og la det smelte sammen med en samtidshistorie»

(Isaksen, 2013) og «Enda bedre blir det når Tornes blander inn skog, mose, huldrer, humor og en god porsjon magi. Resultatet er blitt en eventyrjakt over bakker og berg, med huldre på slep i skumringen. Det er nært, det er kjært. Det er norsk.» (Spanthus, 2013) gir et sterkt inntrykk av at det først og fremst er Tornes formidling av folketroen som redder inntrykket av romanen, som ellers blir kritisert for å ha urealistiske karakterer (Salomonsen, 2013), mangel på en rød tråd (Isaksen, 2013) og et uoversiktlig plot (Kirkeby Arnold, 2013). I Krøgers dobbeltanmeldelse er det vanskelig å vite hva slags begrunnelse kritikeren har for å bedømme den litterære kvaliteten, da den er svært panegyrisk. Etter en innledning hvor hun proklamerer at debutantene er: «gode begge to. Veldig gode», består anmeldelsen i hovedsak av handlingsreferat og forfatterens inspirasjonsgrunnlag. Det blir derfor naturlig for leseren å anta at det er inspirasjonsgrunnlaget som gjør romanene verdt å lese, og at det er anmeldelsens nyhetsverdi som skal friste leseren til å lese den.

Året etter, da *Bergtatt*, *Trollskallen* og *Kaoshjerte* utkom, ser vi at noen av anmelderne knyttet de to førstnevnte romanene opp mot de tidligere nordiske fantasyromanene, mens *Kaoshjerte*, som ble utgitt senere på året naturlig nok ikke ble referert til. Derimot ble *Bergtatt* og *Trollskallen*, som kom ut med cirka en måneds mellomrom, og som begge fikk gode eller blandede anmeldelser, sett i sammenheng med hverandre. I *Dagbladet* (2014) skrev Marie L. Kleve en dobbeltanmeldelse hvor hun sammenligner de to romanene med hverandre, med utgangspunkt i deres felles inspirasjonsgrunnlag. Her trekker hun i tillegg frem den svenske romanen *Stallo* som også omhandler troll. Også en kort artikkel i *Dagsavisen* (Pedersen 2014) sammenligner disse tre romanene. En anmeldelse av *Bergtatt* i barnebokkritikk påpeker at flere norske fantasydebutanter har tatt utgangspunkt i den norske folketroen, og nevner *Hulder* og *Odinsbarn* (Kirkeby Arnold, 2014), mens barnebokkritikks anmeldelse av *Trollskallen* påpeker likhetene med filmen *Trolljegeren* fra 2010 (Khateeb, 2014). Likevel er det også i disse anmeldelsene like ofte referanser til mer velkjent litteratur som *Ringenes Herre*, *Hobbiten* og i *Trollskallens* tilfelle, til Charles Dickens romaner.

Et fellestrekk ved anmeldelsene av disse romanene er at kritikerne vier mye plass til å diskutere eller påpeke forfatterens inspirasjonsgrunnlag, og at de anser det som positivt at forfatterne har tatt tak i dette materialet. Eksempelvis skriver Kristine Isaksen i *VG* at: «Det originale med «Bergtatt» er universet som forfatteren skriver fram (...)» (2014) i motsetning til fortellingen som hun mener er klisjepreget, Greiff Johnsen for *Adresseavisa* hevder at: «Blandingen av klassisk fantasy, norske folkeeventyr og norrøn mytologi fungerer også godt» (2014), mens barnebokkritikks anmelder Ahmed Khateeb skriver i sin anmeldelse av

*Trollskallen* at: «Debutanten Alexander Løken har skrevet en fartsfylt spenningsroman som henter stoff fra norske undereventyr og narrative mønstre fra europeisk fortellertradisjon» (2014). Generelt sett er det et gjennomgående fellestrekk ved anmeldelsene at de vektlegger, påpeker eller diskuterer romanenes inspirasjonsgrunnlag, og at dette i flere tilfeller blir viet mye plass i anmeldelsen. Videre har jeg også pekt på tilfeller hvor denne formidlingen av den norske kulturarven har blitt tillagt så positiv betydning at det synes å påvirke kritikerens vurdering av romanens litterære kvalitet. Med andre ord: Det genetiske kriteriet blir ofte vektlagt, i den grad at det tidvis bidrar til at romanenes generelle kvalitet synes å være underlagt dette kriteriet.

## 5.2 Kritikere i journalistens rolle

Dette kommer til uttrykk, ikke bare i selve anmeldelsene, men også i overskrifter og ingresser som i stor grad fokuserer enten på det «norske» ved romanene, eller deres inspirasjonsgrunnlag, eller lager ordspill eller rim som leker med titlene eller våre assosiasjoner til overnaturlige vesener. Her synes imidlertid intensjonen å være en annen: Heller enn å vurdere det kulturelle materialets innvirkning på bokens litterære kvalitet synes overskriftenes rolle å være å vekke lesernes interesse. I *Danjanistikk og kritikk* skriver Per Thomas Andersen at anmeldelser i aviser først og fremst er journalistikk, og at de dermed er underlagt også andre kriterier enn de rent litterære (1995: 12). I denne artikkelen trekker han frem ulike journalistiske kriterier, derav 'tilknytningskriteriet' – som avgjør at det velkjente og nære er bedre enn det fremmede eller ukjente, og at: «vår felles kulturelle tilhørighetsfølelse er en viktig faktor» (1995: 22-23). I de anmeldelsene hvor overskriftene spiller på nettopp denne felles kulturelle tilhørighetsfølelsen kan vi derfor anta at en av årsakene til dette er at kritikeren ønsker å selge inn sin anmeldelse hos leseren på best mulig måte. Dermed kan anmeldelsens funksjon; å gi en saklig vurdering av romanen, kanskje bli underordnet ønsket om å tiltrekke leseren og fremme anmelderen selv.

Det viser seg at over halvparten av overskriftene spiller på den norske kulturarven. Av de 43 anmeldelsene jeg har undersøkt viser det seg at 25 av dem har en overskrift som formidler romanenes inspirasjonsgrunnlag, hvilket utgjør en andel på 58 %. Tydelige eksempler på dette er: «Hulder til bulder» (Salomonsen, 2013), «Lås døra og sett ut grøt» (Spanthus, 2013), «Eventyrlig barnebokdebut» (Anderssen, 2011), «Norrønt grøss» (Sævareid, 2011), «Trollenes tid» (Kleve, 2014), «Brutal ekspedisjon i norsk eventyrland» (Khateeb, 2014), «Ekte norsk hulderfantasy» (Aalstad, 2014) og «Bok som bergtar» (Holstad

Lilleng, 2015). Tendensen til å fokusere på romanenes evne til å formidle den norske kulturarven, står i kontrast til det manglende analytiske perspektivet hos kritikerne: Få, om noen i det hele tatt, stiller spørsmål ved måten forfatterne formidler deler av den nordiske kulturarven på, og de har liten interesse av å sette seg inn i de folkloristiske begrepene. Sett under ett kan det synes som journalistene velger å fokusere på at forfatterne i det hele tatt formidler denne kulturarven, uten at de drøfter måten dette blir gjort på, eller at de, med noen få unntak, stiller spørsmål ved forfatternes evne til å tilegne seg den muntlige fortellersjangeren.

Da en storpart av kritikerne drøfter eller henter frem forfatternes inspirasjonsgrunnlag i sine anmeldelser av deres romaner, er det relevant å undersøke hvordan dette arter seg. Det kan synes som journalistene og anmelderne har en sterk tendens til å benytte seg av folkloristiske begreper, uten at de viser tegn på å ha gjort undersøkelser når de skriver om mytologi, sagn og eventyr. Begreper som «mytisk» og «eventyrlig» blir brukt om hverandre for å beskrive fortellinger som har lite med myter eller eventyr å gjøre, og tanken ser ut til å være å informere leserne om at dette er gjenkjennelig – det er norsk kulturarv. Bruken av disse begrepene er interessant, fordi de kan tilskrives en dobbel betydning. For det første kan de forstås dithen at bøkene er vakre/gode/mystiske, og for det andre at bøkene har kvaliteter som gjør at de er sammenlignbare med myter og eventyr. I det førstnevnte tilfellet kan en slik bruk av begrepet tolkes dithen at romanenes formidling av den norske kulturarven er noe positivt, mens den andre bruken av slike begreper heller fungerer informativt.

Denne siste forståelsen av begrepet er det verdt å se nærmere på, for her kommer det til syne en tendens hos kritikerne til å sidestille de ulike folkloristiske sjangrene. Som nevnt tidligere i denne oppgaven er det mye som skiller eventyret fra sagnet, og sagnet fra myten, men dette ser ut til å være underlagt behovet for å formidle romanenes inspirasjonsgrunnlag. Det ser altså ut til å være en tydelig tendens mot å spille på det folkloristiske eller mytologiske grunnlaget for romanene i overskrifter og underoverskrifter. Flere av anmelderne gjør også et forsøk på å plassere bøkene i en sammenheng, og påpeker at det finnes en trend innen den norske fantasyen som går ut på å la seg inspirere av folketro og norrøn mytologi. Anmeldelsen av *Bergtatt* hos barnebokkritikk.no er et eksempel på dette:

Martin Fyrileiv er den siste av en rekke unge, norske debutanter som kombinerer den norske folketrua med klassisk fantasy.

Og senere:

**Folketro møter fantasy**

Bergtatt: Portvokteren føyer seg inn i rekken av ny norsk fantasy litteratur for barn og unge med elementer fra norsk folketro. *Odinsbarn* av Siri Pettersen og *Hulder* av Tonje Tornes har allerede rukket å imponere (Kirkeby Arnold, 2014).

Anmelderen påpeker at denne boken føyer seg inn i en rekke av debutanter som gjør det samme som *Fyrileiv*, men er svært uklar i sin beskrivelse av denne tendensen. *Bergtatt* hviler først og fremst på norrøn mytologi, og ikke folketro, men det presiserer ikke kritikeren. Det er kanskje nærliggende å anta at *Bergtatt* vil bli sammenlignet med *Trollskallen*, som også har med troll å gjøre, men noen avsnitt senere røper anmelderen at det er *Odinsbarn* og *Hulder* han har i tankene. At *Odinsbarn* blir trukket frem som et eksempel her kan kanskje beskrives som litt merkverdig. I Pettersens roman er det lite som refererer til den norske folketroen, med unntak av at folket i denne verdenen har hale. Det kan derfor synes som om anmelderen enten ønsker å skape inntrykk av en tendens som kanskje ikke er like tydelig som han kunne ha ønsket, eller at han eventuelt ikke kjenner til forskjellen mellom folketro og norrøn mytologi. Det kan også diskuteres om de to debutantene han nevner kan regnes som en «rekke». I Andersens artikkel nevner han et kriterium som han omtaler som klarhetskriteriet, som han mener er viktig i journalistikken fordi: «Saksforhold og begivenheter med høy grad av kompleksitet har vanskeligere for å få plass i mediene enn klare og éntydige forhold» (1995: 23). Vi kan anta at ikke alle kritikere er kunnskapsløse om dette fagfeltet, og at de heller kanskje kan foretrekke å forenkle, fremfor å utdype, da dette er tilfellet i flere av anmeldelsene jeg har trukket frem. Heller enn å bruke spalteplass på å diskutere forfatterens adaptering av folketroen, eller å klargjøre folkloristiske begreper, velger flere av anmelderne heller å gjøre karikatur av den norske kulturarven, og å understreke, heller enn å nyansere, denne kulturarvens rolle i romanene.

Vi kan anta at dette er tilfellet også i flere ingresser hvor kritikere benytter seg av folkloristiske begreper: I Krøgers dobbeltanmeldelse av *Hulder* og *Odinsbarn* hevder hun at Tornes har hentet inspirasjon fra myter. Her er nok 'sagn' eller 'eventyr' begrepet hun er ute etter (Dagbladet, 2013), mens hun i sin anmeldelse av *Vindeltorn* i ingressen hevder at romanen er inspirert av norske folkeeventyr (Dagbladet 2013), før hun senere modifierer denne påstanden og skriver at romanen skal være inspirert av norske eventyr, før hun trekker frem *Tornerose* og *Kvitebjørn Kong Valemon*, hvorav kun ett er et norsk folkeeventyr. Sagn, eller eventuelt folketro, er nok også begrepet Marie L. Kleve egentlig sikter til når hun i sin dobbeltanmeldelse av *Trollskallen* og *Bergtatt* skriver at *Trollskallen* blander norrøn mytologi med fantasy (Dagbladet, 2014), da *Trollskallen* jo slett ikke gjør det. Videre ser vi at også Kristine Isaksen i *VG* ser ut til å blande samme de folkloristiske begreper: i sin anmeldelse

av *Hulder* – «Rotnorsk fantasy med startproblemer» mener hun at Tornes har hentet frem «gammelt myte- og eventyrstoff» (2013). At huldra dukker opp i noen folkeeventyr er det ikke tvil om, men det finnes ingen beskrivelser av henne i norrøn mytologi. Også Victoria Spanthus på bok365 ser ut til å forveksle norrøn mytologi og folketro. Hun skriver om *Hulder* at: «Den tar for seg myter og norsk eventyrhistorie på en interessant, pirrende og spennende måte» (2013). Som tidligere nevnt har norrøn mytologi slett ingen plass i *Hulder*. Det disse eksemplene viser, er at flere av kritikerne har en tendens til å blande sammen de ulike folkloristiske begrepene, forenkle dem eller å overdrive hvordan de spiller inn i romanene, og vi kan anta at en av årsakene til det kan være at de ønsker å øke anmeldelsens leservennlighet, ved å unngå å forklare eller rettferdiggjøre bruken av de folkloristiske begrepene.

*Dødsreisen* fikk som sagt svært lite oppmerksomhet da den utkom, og blir heller ikke trukket fram i sammenheng med den nordiske fantasytendensen. Det gjør derimot Almhjells roman, *Vindelhorn*, til tross for at den, i motsetning til de andre bøkene jeg tar for meg, i liten grad er inspirert av norrøn mytologi eller folkloristikk i utformingen av universet. Det kan vitne om at tilknytningskriteriet kan fungere på flere måter. Ikke bare blir romanene knyttet opp mot den kjente og kjære folketroen, de blir også knyttet opp mot andre populære romaner som nylig er utgitt. Det kan være en av årsakene til at *Vindelhorn*, som i en forstand slett ikke er nordisk fantasy slik jeg har definert det, likevel blir kategorisert som det, fordi kritikerne da kan skape en forbindelse mellom to andre romaner som ble utgitt samme år, *Odinsbarn* og *Hulder*. Også det faktum at *Kaoshjerte* ble oversatt av riksavisene vitner om at romanen ikke hadde stor nok nyhetsverdi, kanskje fordi den ble utgitt i etterkant av, og ikke samtidig med, de øvrige nordiske fantasyromanene i 2014. Tendensen til å sammenligne forfatterne på bakgrunn av deres tilknytning til hverandre blir tydelig om vi ser på artikler om og intervjuer med forfatterne.

### **5.3 Artikler og intervjuer om nordisk fantasy**

I tillegg til anmeldelsene har også flere av forfatterne fått mye mediedekning på grunn av romanene de har utgitt, men dette er sterkt varierende. Flere av disse artiklene har det til felles at de ligger i grenseland mellom anmeldelse og artikkel – det er i liten grad fokus på vurdering av kvalitet; vurderingene av bøkene ser ut til å være underlagt nyhetsverdien som ligger i bøkens rolle i det litterære markedet, og forfatterens relasjoner til hverandre.

Når for eksempel Pettersen, Tornes og Almhjell blir nevnt i sammenheng med hverandre kan det se ut som at det ofte er like stort fokus på forfatterne som på bøkene. Særlig

én artikkel kan trekkes frem som et kroneksempel på hvordan forholdet mellom Pettersen, Tornes og Almhjell blir fremstilt: et trippelintervju med fokus på forfatternes arbeidsmetoder og nære venninneforhold. Overskriften lyder som følger: «De skrev tre av fjorårets mest populære norske fantasybøker – Nå hjelper de hverandre med oppfølgerne» og ble publisert av *Dagbladet* (Kleve, 2014). Forfatterne er altså venninner, og det – i tillegg til at bøkene har gjort såkalt «suksess» – ser ut til å være minst like interessant som bøkene i seg selv. Intervjuobjektene snakker villig vekk om hytteturen de sammen dro på, facebook-meldingene de sender hverandre, i tillegg til at de også får kommentere fantasysjangerens fremgang. Artikkelen nevner bøkene med tittel, men informerer ellers ikke om forfatternes utgivelser. Man kan derfor kanskje spørre seg hva slags verdi et forfatterintervju har når forfatterne ikke blir intervjuet om bøkene sine, men heller om hvor mye de jogget da de var på hyttetur sammen.

Tendensen til å sidestille Pettersen og Tornes blir også tydelig om man leser dobbeltintervjuet «Dikter tøffere jentehelter» (Lysstrup, 2013). Her er det riktignok et større fokus på forfatternes bøker, og deres tanker om sine hovedpersoner, men det er liten tvil om at journalisten ønsker å fremme det faktum at disse to er gode venner. Ordet «venninner» dukker først opp i ingressen, for så å bli gjentatt senere i intervjuet. Intervjuet er i tillegg ledsaget av to, store bilder av Tornes og Pettersen som sitter og ler mot hverandre, med bildetekster som informerer om hvordan de to ble kjent med hverandre. Begrunnelsen for at disse to intervjues sammen, ser ut til å være det, påståtte, slektskapet bøkene deres har, til tross for at journalisten raskt avkrefter denne likheten – men ikke før hun har sammenlignet dem med hverandre, både i ingressen og i det første avsnittet av intervjuet. Det er derfor kanskje rimelig å anta at intervjuobjektene er valgt ut på grunnlag av sin relasjon til hverandre, særlig fordi ingen medier ser ut til å ha gjort et dobbeltintervju med Fyrileiv og Løken, som har skrevet bøker som er mer like hverandre enn Tornes og Pettersens.

Intervjuene og artiklene stammer tidvis fra aviser som tidligere har anmeldt bøkene mer inngående, men da har gjerne nyhetsaspektet blitt tonet ned til fordel for en seriøs og kvalitativ vurdering av bøkene. Det kan også være verdt å merke seg at det særlig er *Dagbladet* som er interessert i forholdet mellom forfatterne, og som står bak tre av fem artikler om temaet. *Dagsavisen* ser ut til å være mer interessert i romanenes innhold enn menneskene bak dem, og spiller også mer på det i sin overskrift, hvor de påpeker den «norrøne» tendensen innen sjangeren. *Dagsavisen* publiserte også en annen artikkel om temaet, men i denne er fokuset på troll. I «Tre om troll» trekker journalisten frem *Bergtatt*,



*Trollskallen* og den svenske romanen *Stallo* (Pedersen, 2014). Her er det naturlig at forfatterne blir sammenlignet med hverandre, hvilket journalisten jo gjør, men her er altså grunnlaget for sammenligningen bøkens tematikk heller enn forfatterens relasjoner. Videre ser vi at også *Dagbladet* ser ut til å være interessert i troll og deres nye rolle i fantasy litteraturen. I dobbeltanmeldelsen som har fått overskriften: «Lenge siden du lot deg skremme av troll? – To nye barnebøker vil endre på det» blir *Bergtatt* og *Trollskallen* anmeldt under ett (Kleve, 2014). Anmelderen åpner med å påpeke at mange fantasyforfattere har latt seg inspirere av norrøn mytologi, men at trollene til nå har blitt oversatt. Heldigvis har Løken og Fyrileiv kommet på banen, og skal igjen hente trollene frem fra glemselen. Igjen blir *Stallo* trukket frem i forbifarten, og det kan være liten tvil hos leseren om at vi har med en troll-tendens å gjøre, til tross for at det ikke er mulig å oppdrive mer enn to norske fantasytitler som henter frem trollene og journalisten følgelig må hente inn en svensk tittel.

Nok en artikkel; «Følger opp norrøne fantasisuksesser» sammenligner Pettersen, Tornes og Almhjell, men også Fyrileiv (Pedersen, 2014). Fokuset i artikkelen er det norrøne inspirasjonsgrunnlaget, forfatterens posisjon på sosiale medier og forfatterens forestående oppfølgere. Det blir påpekt at Almhjells bok har «elementer av norrøn mytologi» uten at det er tydelig hva de består i, men det blir raskt åpenbart at dette blir nevnt for å kunne skape en tilknytning til forfatterne som blir nevnt i neste avsnitt, nemlig Tornes og Fyrileiv. Å overdrive Almhjells bruk av nordisk kulturarv i *Vindelhorn* synes å være en tendens, for også i Hofsdægårds artikkel «Friske skudd på fantastytammen» (2014) heter det seg, etter en introduksjon av Almhjell, at: «Både folkeeventyr og det norrøne universet har dessuten vist seg som en usedvanlig rik kilde for moderne fantasy-fortellinger med stort nedslagsfelt». Det synes merkelig å tillegge *Vindelhorn* disse egenskapene som ville passet bedre på *Odinsbarn* som artikkelforfatteren omtaler i avsnittene under.

I alle disse artiklene blir noen av romanene sammenlignet med hverandre, mens andre blir forbigått i stillhet. Romanene som knyttes opp mot hverandre ble alle utgitt i løpet av en toårsperiode – 2013-2014, og siden alle forfatterne var debutanter, og er det ikke så pussig at de sees i sammenheng med hverandre. Det som er litt pussig er at *Kaoshjerte*, som også ble utgitt i 2014, blir oversatt, til tross for at den vant en pris og at den tematisk sett minner om de andre bøkene. Den også ble skrevet av en debutant, og forfatteren er i gang med en oppfølger. Årsaken til at *Kaoshjerte* ikke nevnes sammen med de andre kan være at den i langt mindre grad enn de andre romanene formidler at den inngår i denne tendensen. Hverken tittel eller omslagstekst antyder på noen måte det særnorske grunnlaget. Videre kan det se ut som at

romanen ble utgitt for sent til å knyttes opp mot de andre romanene, og at den derfor ikke hadde nok nyhetsverdi. Vi kan derfor spørre oss om en annerledes markedsføring ville ført til at også *Kaoshjerte* ville blitt løftet fram av kritikere og journalister, og satt i samme bås som de øvrige romanene fra denne perioden. Ville riksmidienes kritikere anmeldt Grimnes om de ante hva romanen hennes omhandlet?

Til tross for at *Gravbøyggen våkner* fikk mye oppmerksomhet nettopp fordi Mostue hentet inspirasjon fra den norske kulturarven, blir også han sjeldent nevnt i sammenheng med de øvrige forfatterne. Det samme er tilfellet med *Blodmånenatta* og *Dødsreisen*, som ble utgitt senere enn *Gravbøyggen våkner*, men fortsatt et par år før de resterende romanene. Det kan derfor synes som det er av liten betydning at det som blir gjort i romanene fra 2013 og 2014 har blitt gjort før. At artiklene som befatter seg med de nordiske fantasyromanene, og den nordiske fantasysjangeren generelt, til stadighet må vende tilbake til et fåtall av norske fantasyromaner – i all hovedsak *Hulder*, *Odinsbarn*, *Trollskallen*, og *Bergtatt*, og i tillegg Almhjell som skiller seg sterkt fra disse – kan tyde på at tendensen kanskje er overdrevet, eller at journalistene og kritikerne fusker med forarbeidet.

Norge har ikke det største litterære markedet, så det var kanskje påfallende at så mange fantasyforfattere, og debutanter attpåtil, med så mange likhetstrekk dukket opp i en toårsperiode. Likevel kan det synes som om overskrifter som «Opptur for norsk fantasy» (Bjørnskau, 2013), «Norsk fantasy-eksport» (Pedersen, 2013) og «Trollenes tid» (Kleve, 2014) antyder et større oppsving i det norske fantasymarkedet enn det som kanskje er tilfellet. Man kan også spørre seg om hvorfor de eldre romanene, med samme litterære utgangspunkt, ikke blir omtalt i de ovenstående artiklene, som tilsynelatende har som mål å overbevise leseren om den nye vinen innenfor fantasyen. To potensielle svar åpenbarer seg. Det første er at journalistene ikke har gjort grundig forarbeid og slett ikke vet om disse romanene som så tydelig representerer den tendensen de forespeiler leseren. Det andre er at de eldre romanene, i kraft av å være flere år gamle, er uinteressante i en nyhetssammenheng, og at de følgelig ikke blir inkludert, uavhengig av hvor relevante de ville vært for artiklene.

## 5.4 Fantasysjangerens posisjon i det norske litterære markedet

Jeg har til nå i hovedsak vist til eksempler fra anmeldelser og artikler i de store avisene, og illustrert hvordan de omtaler og vurderer den nye fantasylitteraturen. Riktignok er det ikke alle romanene som har fått like mye mediedekning, kanskje delvis fordi fantasysjangeren er kjent for å være en sjanger for de spesielt interesserte. Derfor vil jeg i denne delen undersøke

om det finnes en sammenheng mellom kritikernes holdning til sjangeren, og den typen medium de anmelder i, og hvordan de blir mottatt av utenfor riksavisene. Andre medier er blant annet bokblogger og uavhengige<sup>11</sup> nettstedene (bok365, ubok.no og barnebokkritikk.no f.eks.). Disse mediene har særlig vært viktige for de romanene som ikke ble anmeldt i de store avisene. Hverken *Kaoshjerte*, eller *Dødsreisen* ble anmeldt av riksaviser, og ble dermed kun anmeldt i lokalaviser og på de uavhengige nettstedene. Særlig er det interessant å undersøke dynamikken mellom *Kaoshjerte* og bokbloggerne, og *Song for Eirabu* og bokbloggerne.

Lise Forfang Grimnes er selv bokblogger, noe som førte til at *Kaoshjerte*, som i liten grad ble anmeldt i tradisjonelle medier, likevel fikk mange amatør Anmeldelser, i tillegg til anmeldelser hos de uavhengige nettstedene for anmelderi. Da hun vant Kulturdepartementets debutantpris, ble hun omtalt i en artikkel hos nrk.no hvor artikkelforfatteren kritiserte anmelderne for å overse forfatteren, under en ingress som lød: «De to debutantene som ble tildelt priser av Kulturdepartementet i dag er oversett av de tradisjonelle mediens litteraturkritikere» (Bjørnskau, 2015). Artikkelforfatteren pekte videre på at Grimnes i sin takketales nevnte bokbloggerne, som hadde anmeldt henne da ingen andre gjorde det. Dette kan synes som velbegrunnet kritikk av riksavisene, men artikkelen falt ikke i god jord hos redaktøren av barnebokkritikk.no, Nina Aalstad. I en kommentar i *Dagbladet* (2015) kritiserer hun NRKs journalist for én spesifikk setning: «Bare lokalavisa anmeldte hennes bok». Aalstad anså dette som en grov faktafeil, og hevder at barnebøker slett ikke er oversett av anmelderne. Hun trekker frem barnebokkritikks anmeldelser som eksempel, samtidig som hun anerkjenner at nettstedet slett ikke er et tradisjonelt medium for anmelderi. Her synes kjernen av problemet å ligge: for NRKs journalist har jo rett når han sier at boken er oversett av tradisjonelle medier, og Aalstad har rett når hun sier at den ble anmeldt av andre enn lokalavisa, men det kan synes som om de har ulike oppfatninger av i hvilken grad man bør vektlegge anmeldelser i de nyere mediene. Når NRK-journalisten hevder at barnebøker er oversett av kritikerne, har han neppe nettsteder som ubok og barnebokkritikk i tankene, men for redaktørene av disse nettstedene er det neppe særlig fordelaktig å bli plassert i samme bås som den allmenne bokblogger, og derav oppstår konflikten – og spørsmålet, om hva som bør regnes som anmeldelser. I forhold til eksempelvis *Odinsbarn* og *Hulder* ble jo *Kaoshjerte* i stor grad oversett, til tross for at den ble anmeldt på *barnebokkritikk*. Det ble jo de nevnte romanene også, men de ble i tillegg anmeldt i riksavisene, og fikk dermed langt flere anmeldelser.

---

<sup>11</sup> Nettsteder drevet uten kommersiell motivasjon, men med støtte fra ulike støtteordninger.

For Kristine Tofte, som også er blogger, ble de andre bokbloggerne viktige: *Song for Eirabu – Slaget på Vigrud* solgte ikke så godt som forlaget hadde håpet på – det til tross for at Tofte ble anmeldt i både *VG* og *Dagbladet* – og det ble bestemt at den neste boken i serien skulle trykkes i et lite opplag på 1500. For å forhindre det begynte bokbloggere å forhåndsbestille boken slik at den havnet på bestselgerlisten på [haugenbok.no](http://haugenbok.no), opplaget ble utvidet til 2000 og utsolgt i løpet av den første uken etter lansering (Sandve, 2012). Dette vitner om at bokbloggerne ikke bare har en passiv rolle i formidlingen av romanene, men at de også kan ha en sterk påvirkningskraft hva angår opplag og salgstall.

Et tegn på at bloggernes innflytelse og den rollen de spiller i formidlingen av romanene blir anerkjent av forlagene, finner vi på forlagenes nettsider for romanene. Under hver enkelt roman finner vi en variasjon av romanenes omslagstekst<sup>12</sup> og lenker til avisanmeldelser. I de tilfeller der romanene ikke har blitt anmeldt av riksmediene er det bokbloggernes anmeldelser det blir lenket til under beskrivelsene av romanene. Også på sidene til forfatterne hvis romaner<sup>13</sup> solgte godt og fikk flere avisanmeldelser, er det ofte lenket til anmeldelser fra bloggere, dog er disse gjerne plassert etter de profesjonelle kritikernes anmeldelser<sup>14</sup>. Kritikerhierarkiet blir derfor synlig for leserne: bokbloggerne er annenrangs kritikere, men ikke så annenrangs at de ikke er relevante. Uavhengige nettsteder med profesjonelle kritikere ser ut til å falle midt i mellom de to.

Hvordan skiller så anmeldelsene fra disse nettstedene seg fra riksavisenes? Etter å ha lest elleve anmeldelser fra [barnebokkritikk.no](http://barnebokkritikk.no), [ubok.no](http://ubok.no) og [bok365.no](http://bok365.no) trer det frem noen svært tydelige tendenser. For det første holder anmeldelsene samme høye nivå som riksavisene. De fleste kritikere har litteraturutdannelse, og to av nettstedene anmelder i tillegg kun barne- og ungdomslitteratur<sup>15</sup>, hvilket vitner om at de tar sjangeren seriøst. Videre er anmeldelsene gjennomgående lengre og mer inngående enn de synes å være hos riksmediene, og de diskuterer ofte romanenes sjangertrekk på en analytisk måte. Det er naturlig å anta at dette er et resultat av at kritikere her ikke jobber med en begrensning på lengde, og at de derfor kan skrive så langt som de måtte ønske. For det tredje bærer ikke disse anmeldelsene preg av å være skrevet med tanke på nyhetsverdi. Til tross for at mange av disse anmeldelsene er titulert med ordspill eller humoristiske ingresser som bemerker romanenes innhold (se «*Bergtatt av Hulder*» fra [ubok](http://ubok.no)), på samme måte som i riksmediene, bruker kritikere her generelt mer

---

<sup>12</sup> Eventuelt en ny tekst skrevet for nettsiden.

<sup>13</sup> Eksempelvis *Hulder* og *Odinsbarn*.

<sup>14</sup> Med mindre bloggerne har vært mer positive i anmeldelsene, da endres gjerne rekkefølgen.

<sup>15</sup> [Ubok](http://ubok.no) har riktignok flest anmeldelser skrevet av barn og ungdom, men det er ikke disse jeg tar utgangspunkt i.

plass på å diskutere romanenes tematikk, uavhengig av assosiasjoner til norsk kulturarv. Om dette blir diskutert blir det også i større grad diskutert fra et analytisk perspektiv og ikke fra et journalistisk. Det virker derfor som at anmeldelsene fra disse nettstedene ikke er underlagt journalistiske kriterier i like stor grad som anmeldelsene i riksavisene, og at det kan ha en positiv innvirkning på kvaliteten på kritikken.

Det kan derfor synes som om de uavhengige nettsidene generelt gir mer seriøse og inngående anmeldelser, og at de tar fantasysjangeren mer seriøst enn riksavisene. Et eksempel på at kritikere i tradisjonelle medier nedvurderer fantasysjangeren finner vi hos *Dagbladet* og Catrine Krøger. Under overskriften «Blotgydjer i krig – Proft oppbygd norrøn fantasy som krever sin leser» fulgte Krøger opp med en hovedsakelig positiv anmeldelse av Tofte. Likevel vekket hun reaksjoner på grunn av sitt uttalte forbehold mot sjangeren, som hun beskriver slik: «Vi gjenkjenner fantasy-sjangeren i kampen mellom gode og onde krefter som truer hele verdensordenen, en orden som bare kan reddes av den unge heltinnen og hennes sverd» og fortsetter senere: «Fantasy er en selsom sjanger, og nærmest litt corny for dem som ikke er hekta (Dagbladet, 2009).»

Denne definisjonen kan virke trangsynt og utdatert, da det nok er få fantasylesere som ville brukt hennes definisjon for å beskrive sjangeren. Videre bekrefter hun denne teorien ved å omtale sjangeren som «selsom og corny for uinnvidde», og vi kan anta at fantasylesere kan ha følt seg støtt av dette. Til tross for at anmeldelsen var positiv, er det nok de færreste fantasyforfattere som ville ønsket å bli anmeldt av en som misliker sjangeren, og i hvert fall ikke av en anmelder som tydelig tar avstand fra den. Både Grimnes og Tofte er som nevnt bloggere, og Grimnes benyttet anledningen til å kritisere Krøger kraftig for denne anmeldelsen da hun anmeldte *Song for Eirabu* på bokbloggen sin. Her hevder hun at: «Det Krøger her gjør er å stappe Eirabu inn i et galehus for særinger i stedet for å se på det som litteratur og gi en norsk debutant det hun skal ha: En hederlig, profesjonell og god omtale» (Knirk, 2012). Forfang Grimnes synes å mene at slike formuleringer er utilbørlig nedlatende overfor sjangeren generelt, fordi de skjærer alle fantasyforfattere over én kam.

Men Krøger er ikke den eneste som har vist et forbehold mot sjangeren i sine anmeldelser; det ser faktisk ut til å være regelen, heller enn unntaket. Også Liv Mossiges anmeldelse av *Vindeltorn* ga uttrykk for at anmelderen hadde heller lave forventninger til sjangeren, og mente man kanskje ikke kan «kreve at bøker i denne sjangeren skal være så originale, de er skrevet mest for å fenge og selge» (Mossige, 2013). Det samme kan sies om anmelder Ørjan Greiff Johnsen som i sin anmeldelse av *Odinsbarn* påpeker at Pettersen «viser

talent langt utover det vanlige for sjangeren» (Greiff Johnsen, 2013), Mens Lerum mente at *Odinsbarn* skilte seg ut fra den «overbefolkede fantasysjangeren» (2013). Disse uttalelsene gir uttrykk for et sjangerhierarki, som fantasy synes å være på bunnen av. Fordommene mot sjangeren gjør seg også bemerket i Spanthus omtale av Hulder (bok365, 2013) der hun mener at: «Alt dette hever den over den klisjépregete dramatikken vi ofte finner i (...) fantasy-universet». Til tross for at disse anmelderne ga de nevnte romanene gode kritikker, åpenbarte altså formuleringene deres en holdning til fantasysjangeren som kan beskrives som utdatert, spesielt tatt i betraktning sjangerens fremgang de siste ti årene. Det ser ut til at anmelderne ønsker å understreke at til tross for at dette er fantasy, er det god fantasy, med andre ord romaner som står i kontrast til fantasysjangeren som nødvendigvis må oppfattes som dårlig.

Spørsmålet blir dermed; hvorfor forholder det seg slik? To intervjuer med Mostue fra 2005 og 2006 viser at selv fantasy-forfatteren har blitt preget av fordommene mot sjangeren. I intervjuene tar Mostue avstand fra sjangeren og hevder han har hatt fordommer mot sjangeren og at han ikke selv anser sine bøker som fantasy (Åserud, 2005, og Dagens Næringsliv, 2006). Det til tross for at Mostues romaner neppe kan regnes som noe annet enn nettopp klassisk fantasy. Man kan kanskje anta at dette i stor grad har med uvitenhet og fordommer å gjøre, og lite å gjøre med sjangerens faktiske potensiale, undergrupper og tilstand. Kanskje er en av grunnene til motviljen og fordommene mot fantasysjangeren at den har blitt oppfattet som sær, utilgjengelig og for spesielt interesserte. I *Stories about Stories* hevder Atteberry at:

One of the greatest obstacles [for sjangeren] is the fact that those who don't or can't read fantasy consider themselves superior to it and to the rest of us – as if color-blind people were to declare the use of red and green to be an aesthetic defect (2014: 1)

Denne følelsen av overlegenhet hos de 'uinnvidde' kan være grunnen til at, særlig kritikerne som kanskje ikke leser sjangeren på fritiden, uttrykker et forbehold mot sjangeren, og at de dermed bidrar til å resirkulere fordommene og stereotypene som er knyttet til den. Det fører til at kritikken av den nordiske fantasyen oppleves som paradoksal. På den ene siden ser vi at kritikerne vier forfatterne av nordisk fantasy mye oppmerksomhet, og berømmer dem for å trekke frem den norske kulturarven, på den andre siden ser vi at de i stor grad, gjerne i samme hånd vending, undergraver sjangeren ved å komme med nedsettende bemerkninger om den. Til tross for de vedvarende fordommene kan det likevel se ut som om fantasyen har begynt å finne fotfeste i Norge, hvilket prisene<sup>16</sup> flere av disse romanene har fått, mediedekningen av

---

<sup>16</sup> Kulturdepartementets debutantpris til *Kaoshjerte*, Arks barnebokpris til *Gravbøygen våkner*. Hulder ble nominert til den samme prisen, og det samme ble *Trollskallen* som også ble nominert til Kulturdepartementets

utgivelsene og lesertallene kan være vitne om. Likevel vil kun tiden vise om fantasyen kan bli stueren.

---

debutantpris, og vant bokslukerprisen. *Odinsbarn* vant fabelprisen, og ble nominert til bokhandlerprisen, kulturdepartementets debutantpris og bokbloggerprisen.

## 6 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg gitt et overblikk over den nordiske fantasien i Norge. Gjennom å undersøke ti norske romaner og formidlingen og resepsjonen av dem, har jeg dokumentert en faktisk, så vel som forestilt, tendens innen norsk fantasy. Den nordiske fantasysjangeren i Norge konstitueres på flere måter. En av dem er gjennom selve romanene. Ved å hente inn og tilpasse norsk folklore og norrøn mytologi til fantasysjangeren inngår romanene i en tendens som tydeliggjøres ved flere felles trekk, hva angår måten de approprierer den norske kulturarven på.

Videre har forfatterne selv bidratt til å nøre opp under, og forsterke, inntrykket av at det eksisterer en sterk tendens innen norsk fantasy til å bringe kulturarven inn i litteraturen, og ved å referere til hverandre gjennom kronikker og intervjuer bidrar de også til å bygge opp forestillingen om en sjangertradisjon. Likevel er det relativt sett få av de norske fantasyforfatterne som faktisk skriver nordisk fantasy. At forfatterne til stadighet har referert til hverandres bøker, og at mediene har plukket opp og gjengitt dette, har bidratt til at forestillingen om en nordisk fantasytendens nok er større enn bidragene til sjangeren skulle tilsi at den er. Likevel har jeg ingen tvil om at disse romanene er et tegn på fantasysjangerens fremgang og utvikling generelt, og at de kan vitne om en nyvunnet interesse for den særnorske kulturarven, og et ønske om å formidle den gjennom nye kanaler. Særlig er forfatternes uttrykte ønsker om å formidle norske folkloristiske fortellinger gjennom dens arvtager, fantasysjangeren, et tegn på dette.

Hva angår resepsjonen av romanene har jeg merket meg at det tilsynelatende er en sammenheng mellom romanenes paratekster, tidspunktet for utgivelsen av romanene, og i hvilken grad romanene blir omtalt i mediene i sammenheng med de øvrige romanene. *Kaoshjerte*, *Blodmånenatta* og *Dødsreisen* har titler som ikke avslører romanenes særnorske inspirasjonsgrunnlag, ble i tillegg ikke utgitt på samme tidspunkt som noen av de øvrige romanene, og hadde ikke astronomiske salgstall. Følgelig speiler resepsjonen av dem dette. Derimot ser vi at *Hulder*, *Odinsbarn*, *Vindeltorn*, *Trollskallen* og *Bergtatt* som alle ble utgitt av debutanter i løpet av en toårsperiode, som alle bortsett fra én formidler en tilknytning til det norske gjennom paratekstene, og som alle tilsynelatende har gjort 'suksess', ofte blir knyttet opp mot hverandre i anmeldelser, intervjuer og artikler. Det vitner om at kritikerne og journalistene er underlagt journalistiske kriterier; behovet for å selge inn artikler og anmeldelser hos leserne preger fremstillingen av den nordiske fantasysjangeren. Tendensen til å blande sammen folkloristiske begreper, som er sentrale i formidlingen av denne delen av vår



kulturarv, skaper et inntrykk av at denne kulturarven fortsatt er ukjent for de fleste, og derfor er kanskje formidlingen av den, gjennom moderne eventyr desto viktigere.

Generelt vektlegger kritikerne i stor grad forfatterens formidling av den norske kulturarven og oppfatter det som positivt, og lar dette påvirke hvordan de formidler romanene til leserne, særlig gjennom overskrifter. Samtidig som de dermed har viet det genetiske kriteriet mye positiv oppmerksomhet i sine anmeldelser, har også flere av dem nedvurdert sjangeren generelt. Fordi de synes å ha et negativt inntrykk av sjangeren generelt, uttrykker flere av dem overraskelse over romanenes kvalitet.

Konstitueringen av den nordiske fantasysjangeren i Norge fremstår derfor som sammensatt, og tidvis paradoksal. På den ene siden ser vi at flere av de nordiske fantasyforfatterne blir knyttet opp mot hverandre, mens andre blir utelatt fra denne kategoriseringen, uten at det synes å være noen god grunn til det. Videre ser vi at sjangeren blir bygget opp av forfattere, kritikere, journalister og bloggere, men at de samme kritikerne som i riksavisene berømmer forfatterne for å formidle norsk kulturarv og for å bidra til en ny sjangertradisjon, også nedvurderer denne sjangertradisjonen gjennom å videreformidle negative stereotyper knyttet til den. Forfatterne selv synes derimot å være overbevist om behovet for nordisk fantasy, på grunn av den rollen den spiller i å formidle den norske kulturarven gjennom nye fortellinger. I sin artikkel om nordisk fantasy advarer Martin Fyrileiv mot å la denne tendensen dø ut:

Vi er i ferd med å få en ny norsk fantasytradisjon i Norge, og det er det som er så fryktelig moro. Men vi skal huske på at en tradisjon aldri blir en tradisjon om tidsaspektet ikke følger med. Sjangeren må over tid bli påvirket av vår kulturarv for at vi skal kunne kalle det en ny *fantasytradisjon*. (...) Sjangeren må utvikles over tid, og gjør den det har man stolt tatt opp arven etter eventyrene, og banet ny vei i fantasy litteraturen. Kanskje først da vil fantasy litteraturen få det ryktet den fortjener (...) (2014)

Tiden vil vise om den nordiske fantasien blir en sterk tradisjon innenfor norsk fantasy, eller om den kun var en kortlevd tendens. Uansett har den bidratt til å formidle, fornye og fremheve elementer av norsk kulturarv. Slik gjøres den tilgjengelig for nye lesere, samtidig som den befester den norske folketroen og den norrøne mytologiens posisjon som kulturskatt.

# Litteraturliste

## *Primærttekster: romaner*

- Almhjell, Tone. 2013. *Vindelhorn*. Gyldendal, Oslo
- Cattaneo, Caterina. 2011. *Dødsreisen*. Gyldendal, Oslo
- Fyrileiv, Martin. 2014. *Bergtatt*. Schibsted Forlag
- Grimnes, Lise Forfang. 2014. *Kaoshjerte*. H. Aschehoug & Co, Oslo
- Løken, Alexander. 2014. *Trollskallen*. Cappelen Damm AS, Oslo
- Mostue, Sigbjørn. 2005. *Alvetegnet-trilogien: Gravbøyggen våkner*. Cappelen Damm AS, Oslo
- Tofte, Kristine. 2009. *Song for Eirabu: Slaget på Vigrid*. Tiden Norsk Forlag, Oslo
- Tornes, Tonje. 2013. *Kire: Hulder*. Gyldendal, Oslo
- Pettersen, Siri. 2013. *Ravneringene: Odinsbarn*. Gyldendal, Oslo
- Sibeko, Guro. 2011. *Blodmånenatta*. Cappelen Damm, Oslo

## *Primærttekster: paratekster og kritikk*

### *Anmeldelser*

- Almhjell, Tone. 2005. «Norsk krutt for barn» i *Adresseavisen* 10.10.05
- Alstad, Nina. 2014. «Kaoshjerte – ekte, norsk hulderfantasy!» på [ubok.no](http://ubok.no) Nedlastet 20.05.16  
<http://ubok.no/blogg/kaoshjerte-ekte-norsk-hulderfantasy>
- Anderssen, Marit C. 2011. «Eventyrlig barnebokdebut» i *Romerikes Blad* 14.05.11
- Arnold, Katrine Kirkeby. 2013. «Fartsfylt action med sår undertone» på [barnebokkritikk.no](http://barnebokkritikk.no).  
Nedlastet 20.04.16 <http://www.barnebokkritikk.no/fartsfylt-action/#.V0dj-WiLShc>
- Arnold, Katrine Kirkeby. 2014. «Klassisk fantasy for nye lesere» på [barnebokkritikk.no](http://barnebokkritikk.no)  
Nedlastet 21.04.16 <http://www.barnebokkritikk.no/klasseisk-fantasy-for-nye-lesere/#.V0dkK2iLShc>
- Didriksen, Julie. 2011. «Dødsreisen: Caterina Cattaneo» *Julies bokbabbel*, Nedlastet  
24.05.16 <https://bokelsker.wordpress.com/2011/10/08/dodsreisen-caterina-cattaneo/>
- Enger, Rolf. 2009. «Skjebnevevens søstre» i *Bergens Tidende* 15.06.09
- Grimnes, Lise Forfang. 2012. «Song for Eirabu: Slaget på Vigrid – Kristine Tofte»  
*Knirk* Nedlastet 07.05.16 <http://knirk.no/2012/07/song-for-eirabu-slaget-pa-vigrid-kristine-tofte/>

- Haugen, Morten Olsen. 2005. «Gravbøyggen våkner» *Barnebokkritikk* Nedlastet 13.11.15. <http://www.barnebokkritikk.no/gravboygen-vakner/>.
- Hjort, Susanne Hedemann. 2005. «Shit, en svartdverg!» i *VG* 30.10.15
- Hofsødegård, Mette. 2005. «Fantasy uten språklig magi» i *Aftenposten* 14.09.15
- Hofsødegård, Mette. 2011. «Mellom eventyr, sagn og fantasy» i *Aftenposten* 11.05.11
- Høe, Mari. 2011. «Bokanmeldelse: Dødsreisen av Caterina Cattaneo» *Grønne skoger* Nedlastet 01.02.16 <http://gronneskoger.blogspot.no/2011/10/bokanmeldelse-ddsreisen-av-caterina.html>
- Isaksen, Kristine. 2013. «Magi på norsk» i *VG* 15.09.13
- Johnsen, Ørjan Greiff. 2013. «Svært lovende» i *Adresseavisa* 30.09.13
- Johnsen, Ørjan Greiff. 2014. «Nisser og dverge bygger i berge» i *Adresseavisa* 10.02.14
- Kleve, Marie L. 2014. «Trollenes Tid» i *Dagbladet* 10.02.14
- Krøger, Cathrine. 2009. «Blotgydjer i krig» i *Dagbladet* 15.06.09
- Krøger, Cathrine. 2013. «Her er to nye, norske fantasyserier som imponerer» i *Dagbladet* 09.09.13
- Krøger, Cathrine. 2013. «Fullkommen fantasy» i *Dagbladet* 11.11.13
- Lerum, May Grethe. 2009. «Storslagen debut» i *VG* 05.07.09
- Lerum, May Grethe. 2013. «Bokanmeldelse: Siri Pettersen: 'Odinsbarn'. Første bok i trilogien Ravneringene» i *VG*, 03.09.13
- Lerum, May Grethe. 2013. «Imponerende fantasy-univers» i *VG* 01.09.13
- Lilleng, Anders Holstad. 2015. «Bok som bergtar» i *Demokraten* 11.04.15
- Khateeb, Ahmed. 2014. «Brutal ekspedisjon i norsk eventyrland» på *Barnebokkritikk.no* Nedlastet 25.04.16 <http://www.barnebokkritikk.no/brutal-ekspedisjon-i-norsk-eventyrland/#.V0dlCGiLShc>
- Krøger, Cathrine. 2013. «Denne boka har alt en god fantasyroman skal ha» i *Dagbladet*, 11.11.13
- Mossige, Liv. 2013. «En perfekt cupcake» i *Dagsavisen* 18.11.13
- Myklebust, Eivind. 2014. «Ro i Uro» i *Barnebokkritikk* Nedlastet 13.11.15 <http://www.barnebokkritikk.no/ro-i-uro/>
- Salomonsen, Kjersti Ruud. 2013. «Hulder til bulder i fanta-Sirdal» i *Vårt Land*, 16.09.14
- Spanthus, Victoria. 2013. «Lås døra og sett ut grøt. Gjør plass for 'Hulder'!» *BOK365*. Nedlastet 13.11.15. <http://bok365.no/artikkel/las-dora-og-sett-ut-grot-gjor-plass-for-hulder/>.

- Spanthus, Victoria. 2014. «Bare nesten Bergtatt» *BOK365*, Nedlastet 13.11.15  
<http://bok365.no/artikkel/bare-nesten-bergtatt/>
- Sævareid, Heidi. 2011. «Dødsreisen: Norrønt Grøss» *Barnebokkritikk*. Nedlastet: 13.11.15  
<http://www.barnebokkritikk.no/modules.php?name=Reviews&rop=showcontent&id=879>
- Tveiten, Bjarne. 2014. «Fantasy med fart for fjortisar» i *Fædrelandsvennen* 20.05.14
- Østenstad, Inger. 2011. «Mytisk sorgarbeid» *Barnebokkritikk* Nedlastet 20.04.16  
<http://arkiv.barnebokkritikk.no/modules.php?name=Reviews&file=print&id=850>

### *Intervjuer*

- Bjørhei, Elin Brend. 2013. «Bokelskerinnen intervjuer: Siri Pettersen». *Bokelskerinnen*  
Lastet ned 25.11.15 <http://bokelskerinne.blogspot.no/2013/09/bokelskerinnen-intervjuer-siri-pettersen.html>
- Bjørhei, Elin Brend.. 2014. «Bokelskerinnen intervjuer: Martin Fyrileiv». *Bokelskerinnen*  
Nedlastet 25.11.15 [http://bokelskerinne.blogspot.no/2014/02/bokelskerinnen-intervjuer-martin\\_11.html](http://bokelskerinne.blogspot.no/2014/02/bokelskerinnen-intervjuer-martin_11.html)
- Ewo, Jon. 2013. *Intervju med Guro Sibeko* på *jonewo.net* Nedlastet 05.04.16  
<http://jonewo.net/siste-nytt/intervju-med-guro-sibeko/>
- Ewo, Jon. 2012. *Intervju med Sigbjørn Mostue*. På *jonewo.net* Nedlastet 25.11.15  
<http://jonewo.net/siste-nytt/intervju-med-sigbjorn-mostue/>
- «Har vent seg til at bøkene blir kalt fantasy» 2006. i *Dagens Næringsliv* 04.11.06
- Larsen, Turid. 2005. «Fram med norske tusser og nisser» i *Dagsavisen* 14.12.05
- Lysstrup, Marianne. 2013. «Dikter tøffere jentehelter» i *Vårt Land* 28.09.13
- Pedersen, Bernt Erik. 2013. «Norsk fantasy-eksport» i *Dagsavisen* 12.11.13
- Pedersen, Bernt Erik. 2013. «Fant magisk portal» i *Dagsavisen* 05.11.13
- Thiam, Sara Pihl. 2015. *Ren fortellerglede*. Nedlastet 24.11.15  
<http://debutantbloggen.no/ren-fortellerglede/>
- Østgård, Anne. 2014. *Møt vårens barnebokdebutanter: Alexander Løken*. På *Forlagsliv*  
Nedlastet 20.11.15 <http://www.forlagsliv.no/paafyll/2014/04/27/mot-varens-barnebokdebutanter-alexander-loken/>
- Åserud, Rikke. 2005. «Eventyrlige grøss i Gammalskauen» i *Romerikes Blad* 14.08.05

### *Arikler og omslagstekster*

- Aalstad, Nina. 2015. «Barnebøker er ikke oversett av anmelderne» i *Dagbladet* 24.03.15
- Fyrileiv, Martin. 2014. «Norge – Et av verdens rikeste land» hos *BOK365*, Nedlastet 13.11.15  
<http://bok365.no/artikkel/norge-et-av-verdens-rikeste-land/#.Uw5CNYVFBnF>
- «Gravbøymen våkner. Omtale» Nedlastet 20.04.16  
[https://www.cappelendam.no/\\_gravb%C3%B8ymen-v%C3%A5kner-sigbj%C3%B8rn-mostue-9788204111319](https://www.cappelendam.no/_gravb%C3%B8ymen-v%C3%A5kner-sigbj%C3%B8rn-mostue-9788204111319)
- «Hulder» Nedlastet 20.04.16 <http://www.gyldendal.no/Barn-og-ungdom/Boeker-for-ungdom/Hulder>
- «Kaoshjerte» Nedlastet 20.04.16 <https://www.aschehoug.no/nettbutikk/kaoshjerte-1-aco.html>
- Nordbø, Nina. 2013. «Opptur for norsk fantasy» for *NRK* Nedlastet 13.11.15  
<http://www.nrk.no/kultur/bok/opptur-for-norsk-fantasy-1.11400106>
- Pedersen, Bernt Erik. 2014. «Følger opp norrøne fantasisuksesser» i *Dagsavisen* 23.06.14
- Pedersen, Bernt Erik. 2014. «Tre om troll» i *Dagsavisen* 26.02.2014
- Sandve, Gerd Stava. 2012. «Elsket på nett – nå også på papir» i *Dagsavisen* 22.06.12
- «Song for Eirabu. Bok 1. Slaget på Vigrid» Nedlastet 20.04.16  
<http://www.tiden.no/index.php?ID=Bok&counter=643>
- Tofte, Kristine. 2012. «Sats fantastisk eller dø» i *Dagbladet* 10.02.12
- Tornes, Tonje. 2015. «Jeg er din hvis du gir meg deg selv» i *Dagbladet* 28.04.15

### ***Sekundærlitteratur***

- Alver, Brynjulf. 2009. «Folketro» i *Store norske leksikon* Nedlastet 20.04.16  
<https://snl.no/folketro>
- Andersen, Per Thomas. 1987. «Kritikk og kriterier» i *Vinduet* no 3/1987
- Andersen, Per Thomas. 1995. «Danjanistikk og kritikk» i *Samtale med et svin*. Red. Lie og Nysted
- Atteberry, Brian. 2014. *Stories about stories: Fantasy and the remaking of myth*. Oxford University Press, Oxford.
- Dalgaard, Niels (red). 2002. «Fantastisk litteratur – forsøg på en teoretisk afklaring» i *På fantasiens vinger: Om fantastisk litteratur for børn og unge*. Red. Dalgaard. Høst & Søn
- Genette, Gerard. 1997. *Paratexts: thresholds of interpretation*. Cambridge University Press, New York

- Gramstad, Thomas. 2005. «En underkjent kulturarv; norsk fantasy» i *Bok og bibliotek*, Årg. 72, nr 3, s.49-50
- Hodne, Ørnulf. 1998. *Det norske folkeeventyret. Fra folkediktning til nasjonallitteratur*. Cappelen, Oslo
- Hodne, Ørnulf. 1998. «Sagn og eventyr som nasjonalkultur» i *Jakten på det norske*. Gyldendal, Oslo
- Hodne, Ørnulf. 1990. *Jutulhogg og Riddersprang. Sagn fra norsk natur*. Grøndahl, Oslo
- Holtmark, Anne. 1989. *Norrøn mytologi: tru og mytar i vikingtida* 2. utg. Samlaget, Oslo
- Kværne, Per. 2015. «Myte» I *Store norske leksikon* Nedlastet 20.05.16 <https://snl.no/myte>
- Nikolajeva, Maria. 2002. « Eventyr og fantastiske fortellinger: fra oldtid til postmodernisme» i *På fantasiens vinger: Om fantastisk litteratur for barn og unge*. Red. Dalgaard. Høst & Søn
- Pringle, David (red). 2006. *The ultimate encyclopedia of Fantasy*. Carlton books, London.
- Rottem, Øystein. 2009. «Tor Åge Bringsværd» I *Norsk biografisk leksikon*. Nedlastet 25.04.16 [https://nbl.snl.no/Tor\\_%C3%85ge\\_Bringsv%C3%A6rd](https://nbl.snl.no/Tor_%C3%85ge_Bringsv%C3%A6rd).
- Sivertsen, Birger. 2000. *For noen troll*. Andresen & Butenschøn, Oslo
- Solberg, Olav. 1999. *Norsk Folkediktning – Litteraturhistoriske linjer og tematiske perspektiv*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Stableford, Brian. 2009. *The A to Z of fantasy literature*. The Scarecrow Press, inc. Plymouth.
- Stableford, Brian. 2005. *Historical introduction to fantasy literature*. The Scarecrow Press, inc. Plymouth.

# Vedlegg

## Appendiks 1 – Oversikt over primærmaterialet: Artikler, anmeldelser, intervjuer

### *Alvetegnet: Gravbøygen våkner – Sigbjørn Mostue (August 2005)*

Forfatter	Medium	Kategori	Årstall	Tittel
Almhjell, Tone	Adresseavisen	Anmeldelse	2005	«Norsk krutt for barn»
Ewo, Jon	Jonewo.net	Bloggintervju	2005	«Sigbjørn Mostue»
Hiorth, Susanne Hedeman	VG	Anmeldelse	2005	«Shit, en svartdverg!»
Hofsødegård, Mette	Aftenposten	Anmeldelse	2005	«Fantasy uten språklig magi»
Larsen, Turid	Dagsavisen	Intervju	2005	«Frem med norske tusser og nisser»
Olsen, Morten Haugen	Barnebokkritikk.no	Anmeldelse	2005	«Fantasy-debutant svikter litt i gjennomføringen»
Åserud, Rikke	Romerikes Blad	Intervju	2005	«Eventyrlig grøss i gammalskauen»
Ikke oppgitt	Dagens næringsliv	Mini-intervju/kommentar	2006	«Har vendt seg til at bøkene blir kalt fantasy»
Ikke oppgitt	Romerikes blad	Intervju/Artikkel	2006	«Suksess med rotnorsk fantasy»

### *Song for Eirabu: Slaget på Vigrid – Kristine Tofte (Juni 2009)*

Forfatter	Medium	Kategori	Årstall	Tittel
Agdestein, Maren	Adresseavisen	Anmeldelse	2009	«Lovende debut med kledelig gammel-modig tone»
Enger, Rolf	Bergens Tidende	Anmeldelse	2009	«Skjebnevevens søstre»
Fotland, Maiken Nøtsund	Dagbladet	Intervju	2009	«Psykologen som ble fantasyforfatter»
Grimnes, Lise Forfang	Knirk.no	Blogganmeldelse	2012	«Song for Eirabu: Slaget på Vigrid – Kristine Tofte»
Håland, Kjersti	Nrk.no	Intervju	2009	«Ny norsk fantasy»

Wøien				utfordrer spelereglane»
Krøger, Cathrine	Dagbladet	Anmeldelse	2009	«Blotgydjer i krig»
Lerum, May Grethe	VG	Anmeldelse	2009	«Storslagen debut»
Tofte, Kristine	Dagbladet	Kronikk	2012	«Sats fantastisk eller død»
Ikke oppgitt (NTB)	Sunnmørsposten	Intervju	2009	«Laget sitt eget Eirabu»

### **Blodmånenatta – Guro Sibeko (April 2011)**

<b>Forfatter</b>	<b>Medium</b>	<b>Kategori</b>	<b>Årstall</b>	<b>Tittel</b>
Anderssen, Marit C.	Romerikes Blad	Artikkel	2011	«Eventyrlig barnebokdebut»
Djuve, Maya Troberg	Dagbladet	Anmeldelse	2011	«Når draugen tar mor»
Ewo, Jon	Jonewo.net	Intervju	2013	«Intervju med Guro Sibeko»
Hofsødegård, Mette	Aftenposten	Anmeldelse	2011	«Mellom eventyr, sagn og fantasy»
Tveiten, Bjarne	Fædrelandsvennen	Anmeldelse	2011	«Godt om død og sorg»
Østenstad, Inger	Barnebokkritikk	Anmeldelse	2011	«Mytisk sorgarbeid»

### **Dødsreisen – Caterina Cattaneo (August 2011)**

<b>Forfatter</b>	<b>Medium</b>	<b>Kategori</b>	<b>Årstall</b>	<b>Tittel</b>
Didriksen, Julie	Julies bokbabbel, bokblogg	Blogganmeldelse	2011	«Dødsreisen: Caterina Cattaneo»
Høe, Mari	Grønne skoger, bokblogg	Blogganmeldelse	2011	«Bokanmeldelse: Dødsreisen av Caterina Cattaneo»
Sævareid, Heidi	Barnebokkritikk.no	Anmeldelse	2011	«Norrønt grøss»

### **Ravneringene: Odinsbarn – Siri Pettersen (September 2013)**

<b>Forfatter</b>	<b>Medium</b>	<b>Kategori</b>	<b>Årstall</b>	<b>Tittel</b>
Bjørhei, Elin Brend	Bokelskerinnen.blogspot.com	Bloggintervju	2013	«Flyr høyt med fantasydebut»



Johnsen, Ørjan Greiff	Adresseavisen	Anmeldelse	2013	«Svært lovende»
Krøger, Cathrine	Dagbladet	Dobbeltanmeldelse, <i>Odinsbarn + Hulder</i>	2013	«Her er to nye, norske fantasyserier som imponerer»
Lerum, May Grethe	VG	Anmeldelse	2013	«Imponerende fantasy-univers»
Lysstrup, Marianne	Vårt Land	Dobbeltintervju, <i>Odinsbarn + Hulder</i>	2013	«Dikter tøffere jentehelter»
Nordbø, Nina	Nrk.no	Intervju	2013	«Norrønt ekko i norsk fantasy»
Olsen, Morten Haugen	Barnebokkritikk.no	Anmeldelse	2013	«Utskudd, sjaman og rebell»
Pedersen, Bernt Erik	Dagsavisen	Intervju	2013	«Fant magisk portal»

### **Kire: Hulder – Tonje Tornes (September 2013)**

<b>Forfatter</b>	<b>Medium</b>	<b>Kategori</b>	<b>Årstal</b>	<b>Tittel</b>
Arnold, Katrine Kirkeby	Barnebokkritikk.no	Anmeldelse	2013	«Fartsfylt action med sår undertone»
Bjørhei, Elin Brend	Bokelskerinnen.blogspot.com	Bloggintervju	2013	«Bokelskerinnen intervjuer: Tonje Tornes»
Isaksen, Kristine	VG	Anmeldelse	2013	«Magi på norsk»
Krøger, Cathrine	Dagbladet	Dobbeltanmeldelse, <i>Odinsbarn + Hulder</i>	2013	«Her er to nye, norske fantasyserier som imponerer»
Lysstrup, Marianne	Vårt Land	Dobbeltintervju, <i>Odinsbarn + Hulder</i>	2013	«Dikter tøffere jentehelter»
Salomonsen, Kjersti Ruud	Vårt Land	Anmeldelse	2013	«Hulder til bulder»
Spanthus, Victoria	Bok365.no	Anmeldelse	2013	«Lås døra og sett ut grøt. Gjør plass for Hulder!»

Spanthus, Victoria	Bok365.no	Intervju	2015	«Med norsk folketro som bakteppe»
Tjomlid, Oddvar	Sirdølen	Intervju	2013	«Harry Potter inspirert bok frå Sirdal»
Tornes, Tonje	Dagbladet	Artikkel	2015	«Jeg er din hvis du gir meg deg selv»

### **Vindeltorn – Tone Almhjell (November 2013)**

<b>Forfatter</b>	<b>Medium</b>	<b>Kategori</b>	<b>Årstall</b>	<b>Tittel</b>
Bjørnskau, Hilde	Nrk.no	Intervju	2013	«Almhjell i gang med bok nummer to»
Fjeldberg, Guri	Bergens Tidende	Anmeldelse	2013	«Som et tornekratt»
Johnsen, Ørjan Greiff	Adresseavisen	Anmeldelse	2013	«I eventyrland»
Kleve, Marie L.	Dagbladet	Intervju	2013	«Fantasyboka til norske Tone er storsatsning hos amerikansk forlag i høst»
Krøger, Cathrine	Dagbladet	Anmeldelse	2013	«Fullkommen fantasy»
Lerum, May Grethe	VG	Anmeldelse	2013	«Kreativ Tornerose-hekk»
Mossige, Liv	Dagsavisen	Anmeldelse	2013	«En perfekt cupcake»
Pedersen, Bernt Erik	Dagsavisen	Artikkel/Intervju	2013	«Norsk fantasy-eksport»

### **Trollskallen – Alexander Løken (Januar 2014)**

<b>Forfatter</b>	<b>Medium</b>	<b>Kategori</b>	<b>Årstall</b>	<b>Tittel</b>
Khateeb, Ahmed	Barnebokkritikk.no	Anmeldelse	2014	«Brutal ekspedisjon i norsk eventyrland»
Tveiten, Bjarne	Fædrelandsvennen	Anmeldelse	2014	«Fantasy med fart for fjortisar»
Ikke oppgitt	Klar Tale	Intervju	2014	«Trollene kommer tilbake»
Østgård, Anne	Forlagsliv – Cappelen Damms nettsted	Intervju	2014	«Møt vårens barnebokdebutanter: Alexander Løken»
Kleve, Marie L.	Dagbladet	Dobbeltanmeldelse, Fyrileiv + Løken	2014	«Trollenes tid»

**Bergtatt: Portvokteren – Martin Fyrileiv (Februar 2014)**

Forfatter	Medium	Kategori	Årstall	Tittel
Arnold, Katrine Kirkeby	barnebokkritikk.no	Anmeldelse	2014	«Klassisk fantasy for nye lesere»
Bjørhei, Elin Brend	Bokelskerinnen.blogspot.no	Bloggintervju	2014	«Bokelskerinnen intervjuer – Martin Fyrileiv»
Fyrileiv, Martin	Namsdalsavisa og bok365.no	Kronikk	2014	«Norge – Et av verdens rikeste land»
Johnsen, Ørjan Greiff	Adresseavisa	Anmeldelse	2014	«Nisser og dverge bygger i berge»
Isaksen, Kristine	VG	Anmeldelse	2014	«Skummelt fra Jotunheimen»
Johansen, Geir Otto & John H. Rydne	VG	Intervju	2014	«Hulenes Herre – Troll og dverger braker sammen i ny, norsk fantasyroman»
Sandmo, Espen	NRK	Intervju	2014	«Satser på norrøn fantasy litteratur»
Spanthus, Victoria	Bok365.no	Anmeldelse	2014	«Bare nesten bergtatt»
Spanthus, Victoria	Bok365.no	Intervju	2014	«Fjell-fantasy med norrønt bakteppe»
Kleve, Marie L.	Dagbladet	Dobbeltanmeldelse, Fyrileiv + Løken	2014	«Trollenes tid»

**Kaoshjerte – Lise Forfang Grimnes (Oktober 2014)**

Forfatter	Medium	Kategori	Årstall	Tittel
Aalstad, Nina	Ubok.no	Anmeldelse	2014	«Kaoshjerte – ekte, norsk hulderfantasy!»
Fjellvang, Rune	Romerikes blad	Anmeldelse	2014	«På sporet av det norske eventyret»
Lilleng, Anders Holstad	Demokraten	Anmeldelse	2015	«Bok som bergtar»
Gjerdrum/Nannestad	Romerikes blad	Intervju	2014	«Fikk napp på første romanforsøk»
Forfang Grimnes, Lise	Aschehoug.no	Innlegg/Artikkel	2014??	«På setra med kuene og haugafolket»

Nina Nordbø	Nrk	Artikkel	2015	«Vinner-debutanter ikke lagt merke til»
Eivind Myklebust	Barnebokkritikk.no	Anmeldelse	2014	«Ro i uro»
Jury v/ Anne Schäffer	NBIs nettsider	Nominasjon	2014	«Debutantprisen» Jurybegrunnelse for nominasjon
Thiam, Sara Pihl	Debutantbloggen.no	Intervju	2015	«Ren fortellerglede»

## Appendiks 2 – Kategorisering av romanene

Roman	Undersjanger	Inspirert av	Overnaturlige vesener	Kategori
Gravbøymen Våkner	Portalfantasy	Folketro	Huldra, nisser, nøkken, bøygen, underjordiske, alver, skrømt, Åsgårdsreia, troll, fossekallen	Folkloristisk roman
Song For Eirabu	High Fantasy	Norrøn mytologi	Volver og guder	Mytologisk roman
Dødsreisen	High Fantasy	Norrøn mytologi	Guder, volver, Åsgårdsreia, helhesten	Mytologisk roman
Blodmånenatta	Urban Fantasy	Folketro og norrøn mytologi	Draugen, underjordiske, huldra, skrømt, Åsgårdsreia, nøkken, alvekongen, Hugin og Munin	Folkloristisk roman/Crossover
Odinsbarn	High Fantasy/ Portalfantasy	Norrøn mytologi, og til dels folketro	Guder og huldre	Mytologisk roman/crossover
Vindelhorn	Portalfantasy	Til dels folketro	Marer og troll	Folkloristisk roman
Hulder	Portalfantasy	Folketro	Huldra, nøkken, alver	Folkloristisk roman
Trollskallen	Portalfantasy	Folketro	Troll, huldre, underjordiske	Folkloristisk roman
Bergtatt	Portalfantasy	Norrøn mytologi og folketro	Troll, jotner, gnomer	Folkloristisk roman/Crossover
Kaoshjerte	Portalfantasy/Urban fantasy	Folketro	Huldre/underjordiske	Folkloristisk roman

---